

Maria Herranen, Reija Sandholm

**YHTEISTYÖTÄ EDISTÄVIÄ JA HANKALOITTAVIA TEKIJÖITÄ
VARHAISKASVATUKSEN JA PERHETYÖN TYÖNTEKIJÖIDEN
KOKEMANA**

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Lokakuu 2019**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Lokakuu 2019	Tekijä/tekijät Maria Herranen, Reija Sandholm
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi YHTEISTYÖTÄ EDISTÄVIÄ JA HANKALOITTAVIA TEKIJÖITÄ VARHAISKASVATUKSEN JA PERHETYÖN TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMANA		
Työn ohjaaja Pirjo Forss-Pennanen		Sivumäärä 59 + 4
<p>Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää, miten perhetyön työntekijät ja varhaiskasvatuksen opettajat kokevat yhteistyönsä Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella toimivan, mikä yhteistyötä edistää ja mikä sitä hankaloittaa. Halusimme työllämme selvittää myös tiedonkulkua kyseisten ammattiryhmien välillä; saavatko työntekijät työssään tarvitsemaansa tietoa toisiltaan lapsen edun toteutumista ajatellen. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli myös selvittää lapsen osallisuuden toteutumista yhteistyöprosessissa samoin kuin sitä, millaisena työntekijät oman osallisuutensa moniammatillisessa yhteistyössä kokevat.</p> <p>Tämä opinnäytetyö oli laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Opinnäytetyön viitekehys oli teoreettinen, jossa teorian ja aineistonhankintamenetelmänä käytettyjen kyselyiden avulla pyrittiin selvittämään keskeiset asiat perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä ajatellen. Kyselylomakkeet luotiin Webropol-sovelluksen avulla.</p> <p>Aineiston analysoimme teorialähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Saatujen tulosten mukaan perhetyötä tekevät kokivat yhteistyön sujuvan kohtalaisesti. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat yhteistyön toimivan heikommin. Molemmat ammattiryhmät olivat yhtä mieltä siitä, että lapsen etu vaatii toteutuakseen hyvää ja tiivistä yhteistyötä lapsen kanssa arjessa työskentelevien ammattilaisten välillä. Työntekijöiden oma osallisuus moniammatillisessa yhteistyössä nähtiin merkityksellisenä. Kummankaan ammattiryhmän mielestä lapsen osallisuuden ei voi sanoa yhteistyössä toteutuvan. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat monissa tapauksissa salassapitovelvollisuuden rajoittavan tiedonsiirtoa ja hankaloittavan yhteistyötä.</p> <p>Yhteistyötä edistäviksi tekijöiksi tutkimuksessa nousi mm. avoimuus kaikkien yhteistyössä mukana olevien osalta, tiedon jakaminen, yhteiset tavoitteet, säännöllinen ja molemminpuolinen yhteydenpito, yhteistyötahon ja sen työnkuvan tunteminen, asiakaslähtöisyys. Yhteistyötä hankaloittaviksi tekijöiksi puolestaan nimettiin työntekijöiden kiire, tiedon puute, yksipuolinen yhteydenpito, salassapitovelvollisuus, vanhempien kieltä yhteistyölle, yhteistyötahon työnkuvan epäselvyys, toisen näkökulman huomiotta jättäminen sekä resurssien ja avoimuuden puute.</p>		
Asiasanat Lapsen etu, lastensuojelu, lastensuojelun tehostettu perhetyö, moniammatillinen yhteistyö, osallisuus, sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö, varhaiskasvatus		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date October 2019	Author Maria Herranen, Reija Sandholm
Degree programme Degree programme in Social Services		
Name of thesis WHAT ADVANCES AND CHALLENGES THE COOPERATION – EXPERIENCES OF PROFESSIONALS IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND FAMILY WORK		
Instructor Pirjo Forss-Pennanen	Pages 59 + 4	
<p>The objective of this thesis was to study how the family workers and teachers in early childhood education experience their cooperation in the Health Care District of Kallio; which factors advance their cooperation and which factors challenge it. We also wanted to study how the information is transferred between the teachers in early childhood education and the family workers; do the workers receive information they need so that the goal, child’s best interest, is achieved? The objective of our thesis was also to find out how the participation of a child actualises in this cooperation process. Moreover, the aim was to find out how the professionals experience their own participation in the multi-professional cooperation.</p> <p>This thesis was a qualitative study. The framework of the thesis was theoretical. With the help of theory and enquiries that we used to collect data we aimed to solve the crucial matters in the cooperation between family work and early childhood education. The enquiries were created with the help of the software called Webropol.</p> <p>A theory-based context analysis was used in the data analysis. The results showed that family workers found the cooperation to be moderate. The teachers in early childhood education thought that the cooperation was a little weaker. All the professionals agreed that the goal, the child’s best interest, requires good and close cooperation between the persons who are present in a child’s daily life. Both the teachers in early childhood education and also the family workers found their own participation in the multi-professional cooperation to be significant. Their opinion was that the participation of a child does not actualise in this cooperation. In many cases the teachers in early childhood education feel that the confidentiality obligation complicates cooperation and information exchange.</p> <p>According to our thesis, things that advance this cooperation are, for example, openness, information exchange, common goals, regular and mutual communication, knowledge of the partners’ work methods in the cooperation process and the customer oriented approach. The things that challenge this cooperation are, for example, advancing too fast, one-sided communication, confidentiality obligation, situations in which the parents do not allow cooperation, ignoring other’s aspect, the partner’s unclear job description and the lack of knowledge, resources and openness.</p>		
Key words Child’s best interest, child welfare, early childhood education, family work according to Social Welfare Act, intensified family work, multiprofessional cooperation, participation		

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT**

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 LAPSEN ETU JA OIKEUDET MONIAMMATILLISESSA YHTEISTYÖSSÄ.....	5
2.1 Lapsen etu	5
2.2 Lapsen osallisuus	7
3 VARHAISKASVATUS OSANA MONIAMMATILLISTA YHTEISTYÖTÄ	9
3.1 Varhaiskasvatusta ohjaava lainsäädäntö	10
3.2 Varhaiskasvatus sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain mukaisena tukimuotona....	11
4 PERHETYÖ OSANA MONIAMMATILLISTA YHTEISTYÖTÄ	13
4.1 Perhetyötä ohjaava lainsäädäntö	15
4.1.1 Sosiaalihuoltolaki	16
4.1.2 Lastensuojelulaki	17
4.2 Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö.....	19
4.3 Lastensuojelun perhetyö.....	20
5 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ JA JAETTU ASIANTUNTIJUUS.....	22
5.1 Yhteistyötä ohjaavat käytänteet aiempien tutkimusten valossa.....	23
5.2 Moniammatillinen yhteistyö lainsäädännön näkökulmasta	26
5.3 Salassapito, vaitiolovelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen luovuttaminen ..	29
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	31
6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	31
6.2 Tutkittavien valinta ja aineiston keruu	32
6.3 Aineiston analyysi	34
6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	36
7 KYSELYN TULOKSET	38
7.1 Kokemuksia varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyöstä.....	38
7.2 Lapsen edun ja osallisuuden toteutuminen yhteistyössä.....	40
7.3 Yhteistyötä edistäviä tekijöitä.....	41
7.4 Yhteistyötä hankaloittavia tekijöitä	42
7.5 Kokemuksia tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön liittyvistä salassapitovelvollisuuksista	43
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	45
9 POHDINTA	49
LÄHTEET	56
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Lapsuus on ainutlaatuinen ja yksilöllinen elämänvaihe, jonka merkitys heijastuu koko ihmisen elinkaareen. Lapsen kasvuympäristö ja ihmissuhteet luovat perustan lapsen kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Lapsen hyvinvointiin vaikuttaa merkittävästi, millaiset perheen elinolosuhteet ovat ja miten perhe voi.

Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat perheiden ja lasten arkeen ja hyvinvointiin. Arkeen, jaksamiseen ja selviytymiseen vaikuttavia haasteita voi kohdata mikä tahansa perhe. Perheet voivat nykyään olla hyvin erilaisia ja monimuotoisia rakenteeltaan. Ensisijaisesti vastuu lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kasvatuksesta on vanhemmilla ja yhteiskunnalla on velvollisuus tukea tätä kasvatustehtävää järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 15, 26-27.)

Sekä sosiaalihuolto- että lastensuojelulakeihin on tehty uudistuksia, joilla painotetaan varhaista tukemista ja hyvinvoinnin edistämistä. Näin pyritään vähentämään korjaavien toimien tarvetta lasten ja perheiden saadessa tarvitsemansa tukitoimet ja palvelut oikea-aikaisesti, riittävän varhaisessa vaiheessa ja oikeinkohdistetusti. Lakimuutosten tavoitteena on ollut lisätä moniammatillista yhteistyötä, jolloin jaetulla asiantuntijuudella ja osaamisella voidaan paremmin vastata asiakkaan tarpeisiin ja varmistaa asiakkaan edun toteutuminen. Lainsäädäntö ja Lasten oikeuksien sopimus edellyttävät lapsen edun huomioimista kaikessa lasta koskevassa työskentelyssä. (Lapsen etu 2019; Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417; Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.)

Lapsi- ja perhepalveluita kehittämällä ollaan pyrkimässä asiakaslähtöisempään toimintakulttuuriin, jossa yhteistyö ja asiakastiedon jakaminen on sujuvampaa. Kansallinen LAPE-ohjelma eli lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma on ollut hallituksen kärkihanke vuosina 2016 - 2018 ja muutosohjelma jatkuu edelleen vuonna 2019. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmalla pyritään lapsi- ja perhelähtöiseen toimintakulttuuriin, joka näkyy muun muassa asiakaslähtöisenä yhteistyönä ja sujuvampana asiakastiedon jakamisena. Palveluita tuodaan lähemmäs perheitä ja heidät kohdataan paremmin. Ammattilaisten toimiminen yhdessä lisää työn ja palveluiden vaikuttavuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019; Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

LAPE-ohjelman pyrkimyksenä on tuoda erityispalveluita lähemmäs peruspalveluita ja arkea. Palveluita verkostoidaan paremmin ja vaativampia palveluita kootaan niin, että ne olisivat tarvittaessa ja helpommin kaikkien saatavilla. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa yksittäisen lapsen ja hänen perheensä kohdalla esimerkiksi erikoissairaanhoidon, lastensuojelun, perhekeskuksen ja varhaiskasvatuksen tekemää tiivistä yhteistyötä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Opinnäytetyöllämme halusimme selvittää, miten perhetyöntekijät ja varhaiskasvatuksen opettajat kokevat yhteistyönsä Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella toimivan, mikä yhteistyötä edistää ja mikä sitä hankaloittaa. Työllämme pyrimme saamaan myös selville sen, kulkeeko lapsen edun toteutumista ajatellen työntekijöiden työssään tarvitsema tieto kyseisten ammattiryhmien välillä. Koimme, että aihe on ajankohtainen aikana, jolloin työn kehittäminen alalla kuin alalla on keskiössä. Halusimme työmme avulla myös selvittää, miten lapsen osallisuus toteutuu yhteistyötä tehtäessä sekä millaiseksi työntekijät kokevat oman osallisuutensa moniammatillisessa yhteistyössä. Lapsen etu on mielestämme yksi tärkeimmistä työtämme tulevina sosionomeina ohjaavista periaatteista ja halusimme kuulla, miten tällä hetkellä lapsen etu eri toimijoiden näkökulmasta toteutuu.

Käynnissä olevaa lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa ajatellen opinnäytetyömme aihe on hyvin ajankohtainen. Kyselymme tuottamat vastaukset antavat käytännönläheisen katsauksen lasten ja perheitten kanssa työskentelevien varhaiskasvatuksen ja perhetyön ammattilaisten yhteistyön haasteista ja mahdollisuuksista. Kun työntekijöiden näkökulmat ja kokemukset tehdään näkyväksi, voidaan sen pohjalta helpommin ryhtyä arvioimaan ja kehittämään käytännön toimintaa ja palveluja, jotta ne vastaisivat entistä paremmin lasten ja perheitten tarpeita. Asiakaslähtöisellä ja moniammatillisella yhteistyöllä, palveluiden helpommalla saatavuudella ja varhaisella tukemisella voidaan lisätä palveluiden vaikuttavuutta ja vähentää korjaavien toimien tarvetta. Hyödyntämällä kaikkien yhteistyöhön osallistuvien tahojen asiantuntijuutta voidaan rakentaa toimiva palveluiden kokonaisuus.

Meillä on molemmilla kokemusta sekä varhaiskasvatuksen että perhetyön kentiltä. Kokemamme mukaan molemmat tahot tekevät omalla alallaan hyvää työtä, mutta yhä valitettavan usein lapsen edun toteutumiseen vaikuttava tieto ei siirry toiselle taholle syystä tai toisesta.

Näihin syihin halusimme opinnäytetyössämme pureutua, jotta molemmat toimijat voisivat tulevaisuudessa yhä paremmin kehittää harjoittamaansa monialaista yhteistyötä lapsen edun toteutumiseksi.

Opinnäytetyössämme yhteistyökumppaneinamme olivat Peruspalvelukuntayhtymä Kallion perhepalveluista lastensuojelun perhetyö ja sosiaalihoitolain mukainen perhetyö. Varhaiskasvatuksen osalta yhteistyökumppaneinamme olivat kaikki Kallion alueen kunnat: Ylivieska, Niivala, Sievi ja Alavieska. Perhetyöstä ja varhaiskasvatuksesta halusimme kuulla kokemuksia yhteistyöstä heiltä, jotka jokapäiväisessä työssään lapsia ”ruohonjuuritasolla” kohtaavat. Aineiston keräsimmekin lähettämällä kyselylomakkeen (LIITE 2, LIITE 4) Webropol-ohjelmaa hyödyntäen kaikille Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueen perhetyöntekijöille ja samoin kaikille Kallion alueen kuntien varhaiskasvatuksen opettajan tehtävissä toimiville.

Opinnäytetyömme lähestymistapa on laadullinen. Alasuutari (2011, 83) kirjoittaa, että teoreettisen viitekehyksen kanssa sopusoinnussa olevan metodin valitseminen on tärkeää. Teoriaosassamme käsittelemme varhaiskasvatuksen ja perhetyön kenttää. Olikin luontevaa kerätä aineisto heiltä, jotka noilla työkentillä työskentelevät. Kyselylomakkeeseen päädyimme, koska halusimme kyselyymme kattavan otannan varhaiskasvatuksen opettajista sekä perhetyöntekijöistä. Aineiston analysoimme käyttäen teorialähtöistä sisällönanalyysia. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä analyysin luokittelu voi perustua esimerkiksi teoriaan tai käsitejärjestelmään (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127).

Opinnäytetyömme teoriaosuus pohjautuu vahvasti perhetyötä, lastensuojelua ja varhaiskasvatusta koskevaan lainsäädäntöön. Tutustuimme myös moniammatillisuutta koskevaan kirjallisuuteen sekä tieteellisiin tutkimuksiin. Aiempia aiheitamme sivuavia tutkimuksia ovat tehneet mm. Saarenpää (2012), Siliämaa ja Niemi-Korpi (2014) sekä Isoherranen (2012). Saarenpää (2012) on Pro gradu -tutkielmassaan tutkinut sosiaalityön, varhaiskasvatuksen ja perheen kokemuksia päiväkodissa tapahtuvasta moniammatillisesta yhteistyöstä. Siliämaa ja Niemi-Korpi (2014) puolestaan ovat tutkineet omassa opinnäytetyössään yhteistyön toteutumista varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun toimijoiden välillä Raahen seudulla. Isoherranen (2012) on tutkinut sitä, onko moniammatillinen yhteistyö uhka vai mahdollisuus.

Keskeisiä käsitteitä tutkimuksessamme ovat lapsen etu, lastensuojelu, lastensuojelun tehostettu perhetyö, moniammatillinen yhteistyö, osallisuus, sosiaalihoitolain mukainen perhetyö ja

varhaiskasvatus. Lapsen edun ensisijaisuus on periaate, joka on otettava huomioon kaikessa lapsia koskevissa toimissa ja työskentelyssä (Lapsen etu 2019). Lastensuojelulla taas turvataan lapsen oikeutta tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Lastensuojelun perhetyö puolestaan on lailla säädettyä pitkäjänteistä, suunnitelmallista ja tavoitteellista avohuollon tukitoimintaa lapsiperheille, joilla on lastensuojelun asiakkuus (Järvinen ym. 2012; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö sen sijaan on perheille suunnattua matalankynnyksen palvelua, joka voi sisältää neuvontaa, lyhytkestoista ohjausta sekä pitkäkestoista ja suunnitelmallista tukemista (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301). Moniammatillisella yhteistyöllä puolestaan tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden tekemää yhteistyötä ja työskentelyä työryhmissä ja verkostoissa, joissa muodostetaan yhteistä tietämystä asiakkaan tilanteesta ja tavoitellaan jaettua asiantuntijuutta, osaamista ja asiakkuutta. Moniammatillisuuteen liittyy olennaisena osana myös kokemus osallisuudesta. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019.) Osallisuudella tarkoitetaan oikeutta saada tietoa itseä koskevista asioista, mahdollisuutta ilmaista oma mielipiteensä ja vaikuttaa asioihin. Lapsen oikeus osallisuuteen on turvattu lainsäädännöllä. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417; Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301; Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540; Lapsen oikeudet sopimuksessa 2019.) Varhaiskasvatuslaki puolestaan määrittelee varhaiskasvatuksen lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen muodostamaksi kokonaisuudeksi (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540.)

2 LAPSEN ETU JA OIKEUDET MONIAMMATILLISESSA YHTEISTYÖSSÄ

Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien yleissopimus on sopimusvaltioita velvoittava ihmisoikeussopimus. Se on ollut Suomessa voimassa laintasoisena vuodesta 1991 lähtien. Lapsen oikeuksien sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä. YK:n lapsen oikeuksien komitea on nimennyt kattaviksi periaatteiksi neljä sopimuksen velvoitetta, jotka tulee ottaa huomioon kaikessa sopimuskohtien tulkinnassa. Nämä yleisperiaatteet ovat syrjinnän kieltä, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuiksi. (Lapsen oikeudet sopimuksessa 2019.)

Tässä luvussa käsitellään YK:n lapsen oikeuksien komitean kahta työhömmä olennaisesti liittyvää yleisperiaatetta, jotka ovat lapsen edun ensisijaisuus ja lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuiksi. Näiden periaatteiden toteutuminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Lapsen osallisuuden mahdollistaminen sekä lapsen edun huomioiminen on lapsen asioissa työskentelevien muistettava jo ihmisoikeussopimuksien ja eri lakien velvoittamana. Lapsen etua voi olla haastavaa määritellä, mutta hyvänä ohjenuorana voi miettiä, toteutuvatko kyseisen lapsen kohdalla välttämättömät edellytykset hänen hyvinvoinnilleen. On myös tärkeää muistaa, että lapsella on oikeus saada tietoa omista asioistaan. Lapsen osallisuuden voi sanoa toteutuvan, mikäli lapsella on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä itseään koskevissa asioissa ja näin päästä vaikuttamaan omiin asioihinsa.

2.1 Lapsen etu

Lapsen edun periaate on lastensuojelutyössä keskiössä. Lapsen etu on otettava huomioon kaikessa lasta koskevassa työskentelyssä. Lapsen edun käsitteeseen sisältyy keskeisiä ja osin ratkaisemattomia käsitteellisiä ja käytännöllisiä haasteita. Se, mitä lapsen etu tarkoittaa, on määritettävä jokaisen lapsen kohdalla erikseen. (Lapsen edun määrittelyn hankaluus 2014.) Lastensuojelutyössä lapsen etua määritellään lapsen elämäntilanteen ja ihmissuhteisiin liittyvän tiedon varassa. Sosiaalityön näkökulmasta lapsen edusta puhuttaessa selvitetään, millaisena lapsen elämä ja lähisuhteet avautuvat lapselle itselleen sekä miten ne mahdollistavat lapselle hyvän kasvun, kehityksen ja tukevat hänen hyvinvointiaan. Sosiaalityön näkökulmasta

lapsen etua voidaan määritellä pohtimalla, onko lapsen elämäntilanne kuinka merkittävästi ristiriidassa yhteiskunnallisten hyvää lapsuutta koskevien normien kanssa. Sosiaalityön lapsen edun näkökulman pyrkimyksenä on luoda käsitys siitä, millaisin toimenpitein nuo hyvää lapsuutta koskevat normit toteutuisivat vähintään minimitasolla kunkin lapsen kohdalla. (Lapsen edun määrittelyn hankaluus 2014.)

Vaikka lapsen edun määrittely on yksilöllistä, se ei ole irrallaan lapsen hyvinvoinnin määrittelystä yleisesti yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Lapsen edun määrittelyn keskeinen vaikeus liittyy juuri hyvinvoinnin käsitteeseen, sen moniaineeksisuuteen ja häilyvyyteen. Taloustieteessä hyvinvoinnin ilmiö on tiiviisti sidoksissa taloudelliseen hyvinvointiin. Lääketieteessä lähdetään hyvinvoinnista sairauden puuttumisena ja edetään kohti elämäntapavalintoja ja terveyden ylläpitämisen korostamista. Psykologiassa tutkitaan mm. subjektiivista, koettua hyvinvointia. Eri näkökulmien integraatiota etsivissä jäsennyksissä puolestaan lähdetään liikkeelle inhimillisistä tarpeista ja niihin vastaamisesta alkaen Abraham Maslowin tarvehierarkiasta. (Lapsen edun määrittelyn hankaluus 2014.)

Lapsen edun käsitteeseen liittyvän hyvinvoinnin määrittelyn hajanaisuus on haaste lastensuojelutyölle sen vuoksi, että lastensuojelussa lasta koskeva tieto rakentuu moniaineeksisesti ja siten periaatteessa monitieteisesti. Kun esimerkiksi lastensuojelun painavia ratkaisuja tehdään, on sovittava yhteen tietoa, jota sosiaalityöntekijä itse rakentaa lapsen elämäntilanteesta, sekä tietoa, jota eri ammattikuntia edustavat tahot tuottavat lapsen hyvinvoinnista. Koska hyvinvoinnin määrittely on tieteenalakohtaista ja sidoksissa ammattikuntien käyttämään kieleen, voi kokonaiskuvan rakentaminen olla haasteellista. Kokoavasti voisi kuitenkin mainita lapsen edun periaatteen olevan perustava ihmisoikeus ja juridinen periaate, jota on sovellettava jokaiseen lapseen. (Lapsen edun määrittelyn hankaluus 2014.)

Lapsen edun voisi määritellä myös lapsiyksilöä koskevana tietona, joka ottaa kantaa siihen toteutuvatko hyvinvoinnin kannalta välttämättömät edellytykset juuri kyseisen lapsen kohdalla. Lapsen edun ja hyvinvoinnin määrittelyä kehystää lapsen hyvinvoinnin yhteiskunnallinen, yleinen ja kulttuurinen määrittely, joka on luonteeltaan moniaineeksista. Lapsen edun määrittelyn keskeiset haasteet liittyvät yhtäältä lapsen edun periaatteeseen ja sen juridiseen määrittelyyn toisaalta perustellun kokonaiskuvan rakentamiseen yksittäisen lapsen tilanteesta ja kolmanneksi siihen, millä tavalla se käsitteellinen kehikko, jota vasten yksittäisen lapsen hyvinvointia

joudutaan määrittelemään, auttaa pohtimaan yksittäisen lapsen tilannetta. (Lapsen edun määrittelyn hankaluus 2014.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen kolmannen artiklan kohta yksi edellyttää, että kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien lapsia koskevissa toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (Lapsen oikeudet 2019). Sopimuksen kolmas artikla velvoittaa myös siihen, ettei lapsen edun mukaista harkintaa voida sivuuttaa lapsia koskevissa toimenpiteissä. Lapsen etua on harkittava aktiivisesti. Päätöksentekijän on voitava myös osoittaa, että lapsen etua on arvioitu ja selvitettävä se, miten sitä on arvioitu ensisijaisena ratkaisuperusteena. (Lapsen etu 2019.)

Lapsen oikeus esittää omat näkemyksensä ja saada ne myös huomioon otetuiksi on keskeinen osa lapsen oikeuksien sopimuksen lapsen edun määritelmää. Lapsen oikeus osallistua turvaa myös sen, että lapsi voi olla mukana prosesseissa, joissa hänen hyvinvoinnistaan ja asioistaan päätetään. Lapsen näkemykset pitää ottaa huomioon myös lapsen edun arvioinnissa. Lapsen edun mukainen ratkaisu ei kuitenkaan välttämättä tarkoita samaa kuin lapsen mielipiteen mukainen ratkaisu. Lapsen etu ei siis lähtökohtaisesti tarkoita samaa kuin lapsen tahto. On huomioitava, että lapsella ei myöskään ole velvollisuutta tehdä päätöksiä eikä lapselle tule jättää päätöksenteon vastuuta vaikeissa päätöksentekotilanteissa. (Lapsen etu 2019.)

2.2 Lapsen osallisuus

Lapsen osallisuuden voisi määritellä lapsen oikeudeksi saada tietoa itseään koskevista asioista, mahdollisuudesta ilmaista mielipiteensä niistä ja näin päästä vaikuttamaan asioihin. Osallisuuteen kuuluu sekä yksilöllinen että yhteisöllinen elementti. Yksilöllisenä elementtinä on yksilön arvokkuuden kokemus, joka syntyy osallistumisesta. Yhteisöllinen elementti toteutuu yhteisön ja yhteiskunnan tukiessa osallisuuden toteutumista. (Pajulammi 2014, 141.)

Lapsen osallisuus on oikeudellisen ja poliittisen toiminnan lisäksi myös sosiaalista kanssakäymistä yhteisössä. Lapsella ei ole mahdollisuutta toimia yksin asiassaan eli hän ei ole oikeustoimikelpoinen, mutta hän voi osallisuusosoikeutensa nojalla vaikuttaa tilanteissa, joissa hänen asemastaan ja oikeuksistaan päätetään. (Pajulammi 2014, 248-249.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artikla takaa jokaiselle lapselle, joka kykenee muodostamaan näkemyksensä, oikeuden ilmaista sen myöskin vapaasti kaikissa häntä koskevissa asioissa sekä oikeuden saada oman näkemyksensä huomioon otetuksi. 12. artiklan tarkoituksena on lisäksi varmistaa lasten mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon itseään ja lapsia yleisesti koskevissa asioissa. Lapsen kuulemismenettelyissä tai osallistumistilanteissa on huomioitava monia asioita, kuten esimerkiksi tilanteen vapaaehtoisuus, lapsille sopivuus, kunnioittavuus, turvallisuus sekä aikuisten asianmukainen koulutus ja vastuullisuus. Artikla ei aseta mitään alaikäraja lapsen oikeudelle ilmaista näkemyksensä, jolloin ikärajojen asettaminen ei ole myöskään sopimuksen periaatteiden mukaista. (Lapsen näkemysten kunnioittaminen 2019.) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan oikeus osallisuuteen kuuluu lapselle, vastuu vanhemmille ja huoltajille ja viimekätinen vastuu lapsen oikeuksien turvaamisesta valtiolle (Pajulammi 2014, 249).

Lastensuojelulain 20§:n mukaan on selvitettävä ja otettava huomioon lapsen toivomukset ja mielipiteet lapsen iän ja kehitystason mukaan. Lapsen edun toteutuminen ja huomioiminen edellyttää lapsen mielipiteen selvittämistä. Pieni lapsi tarvitsee tukea ja apua mielipiteensä ja toiveidensa julkittamiseen. Lapsen ikä ja kehitystaso täytyy ottaa huomioon käytettävien menetelmien ja välineiden valinnassa mielipiteen selvittämiseksi. Pienten lasten mielipiteitä voidaan selvittää myös havainnoimalla käyttäytymistä heille läheisten ihmisten läsnä ollessa sekä kuulemalla päiväkodin henkilöstöä. On varmistuttava siitä, että lapsi voi ilmaista käsityksensä asiasta aidosti ja vapaasti. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §20.)

Hotari, Oranen ja Pösö (2013, 151) tiivistävät teoksessaan Lastensuojelun ytimissä lapselle olevan tärkeää, että hänellä on mahdollisuus olla turvallisesti läsnä sekä fyysisesti että psyykkisesti häntä koskevissa asioissa; arkikäytännöissä kuuleminen on merkityksellistä. Lasten kuuleminen ja osallisuuden toteutuminen riippuu siitä, miten aikuiset käyttävät valtaa lapsia koskevissa asioissa ja päätöksissä.

3 VARHAISKASVATUS OSANA MONIAMMATILLISTA YHTEISTYÖTÄ

Tässä luvussa avataan yhtä opinnäytetyömme kannalta tärkeää osa-aluetta eli varhaiskasvatusta; mitä se on, mikä varhaiskasvatusta säätelee sekä miten varhaiskasvatusta toteutetaan sosiaalihuolto- ja lastensuojelulakien mukaisena tukimuotona.

Varhaiskasvatuksen voi määritellä lapsen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, §2). Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkotitoimintana, perhepäiväkodissa tai avoimena varhaiskasvatustoimintana kuhunkin toimintaan soveltuvassa paikassa. Päiväkotitoimintaa ja perhepäivähoitoa tai avointa varhaiskasvatustoimintaa saavat järjestää kuntien ja kuntayhtymien lisäksi myös yksityiset tahot. Varhaiskasvatukseen ovat oikeutettuja lapset, jotka eivät vielä ole oppivelvollisuusikäisiä sekä erityisissä olosuhteissa myös sitä vanhemmat lapset (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, §1.)

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio hallinnoi vuoden 2015 loppuun saakka jäsenkuntiensa Ylivieskan, Alavieskan, Sievin ja Nivalan varhaiskasvatuspalveluita, minkä jälkeen ne ovat siirtyneet kyseisten kuntien sivistys- ja koulutoimien järjestämäksi. Varhaiskasvatusta järjestetään lainsäädännön edellyttämällä tavalla kunnissa esiintyvän tarpeen mukaisesti ja eri muodoin toteutettuna. (Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2019.)

Varhaiskasvatuksen merkitys lapsen kasvuun, kehitykselle ja hyvinvoinnille voi olla merkittävä silloin, kun lapsen vanhemmat tai huoltajat tarvitsevat tukea lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Kuntien tulee järjestää varhaiskasvatusta lasten ja perheitten tarpeitten mukaisesti. Tämä tarkoittaa näin ollen myös varhaiskasvatuksen tarjoamista esimerkiksi joko ehkäisevänä lastensuojeluna tai avohuollon tukitoimena. (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on asiantuntijuutta ja osaamista liittyen lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Heillä voi olla merkityksellistä lasta ja hänen elämäntilannettaan koskevaa tietoa, joka osaltaan voi vaikuttaa esimerkiksi lasta koskeviin lastensuojelullisiin päätöksiin. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tieto ja tuntemus lapsesta, tämän tiedon hyödyntäminen ja jakaminen moniammatillisessa yhteistyössä edistää lapsen edun toteutumista ja hänen kokonaisvaltaisen hyvinvointinsa tukemista tarvittavin keinoin.

Vastavuoroisesti myös lapsen lastensuojelun ja perhetyön asiakkuudet ovat tärkeitä seikkoja tietää ja huomioida varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä ja lasta yksilöllisesti tuettaessa. Toimiva ja tiedonkulultaan sujuva moniammatillinen yhteistyö on edellytys tarkoituksenmukaisten tukimuotojen ja palveluiden järjestämiselle ja toteutumiselle.

3.1 Varhaiskasvatusta ohjaava lainsäädäntö

Varhaiskasvatusta ja sen toteuttamista määrittelee Suomessa Varhaiskasvatuslaki. Varhaiskasvatuslaissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä varhaiskasvatuksen tietovarannosta. (Varhaiskasvatuksen lainsäädäntö 2019.)

Varhaiskasvatuslaki (13.7.2018/540, §3) määrittää varhaiskasvatuksen tavoitteet. Lain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Toisena lain tavoitteena on lapsen oppimisen edellytysten tukeminen, elinikäisen oppimisen ja koulutuksellisen tasa-arvon edistämisen toteuttaminen. Varhaiskasvatuslaki määrittää myös, että varhaiskasvatuksen tulee toteuttaa monipuolista pedagogista toimintaa perustuen lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön. Sen tulee myös mahdollistaa lapselle myönteisiä oppimiskokemuksia.

Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen. Toiminnassa on toimittava lasta kunnioittavasti ja luotava mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välille. Tärkeää on tarjota kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen lasten yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo huomioiden sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä; kunkin lapsen kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, §3.)

Varhaiskasvatuksessa tulee varhaiskasvatuslain mukaan myöskin tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve. Lapselle on myös järjestettävä tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on lisäksi lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen, lapsen vertaisryhmässä toimimisen edistäminen

sekä ohjaaminen eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, §3.)

Varhaiskasvatuslaki määrittää, että varhaiskasvatuksessa tulee varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja lisäksi saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Varhaiskasvatuksessa tulee tehdä yhteistyötä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi. Vanhemman tai muun huoltajan tukeminen kasvatustyössä kuuluu myös varhaiskasvatuksen tehtäviin. (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, §3.)

Lapsella on ennen oppivelvollisuuden alkamista oikeus osallistua varhaiskasvatukseen 20 tuntia viikossa äitiys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä. Kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen lapsella on oikeus esimerkiksi huoltajien työn, koulutuksen, kuntoutuksen, sairauden tai opiskelun takia. Myös mikäli kokopäiväinen varhaiskasvatus katsotaan tarpeelliseksi lapsen kehityksen, tuen tarpeen, lapsen edun tai perheen olosuhteiden takia, on lapsella siihen oikeus. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestäessä, tuotettaessa ja siitä päätettäessä on lapsen etu huomioitava ensisijaisesti. (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, §13.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään myös varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä. Lisäksi siinä säädetään monialaisesta yhteistyöstä sekä kunkin lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä myöskin oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää lisäksi varhaiskasvatuksen kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.)

3.2 Varhaiskasvatus sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain mukaisena tukimuotona

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Päivähoito on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimi.

(Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §2.) Kunnat ovat velvollisia järjestämään varhaiskasvatusta lapselle myös asumisen tai oleskelun perusteella esim. sijaishuollon aikana (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, §6). Lastensuojelulain 36§: n mukaan sosiaalihuollon palvelut ja lasten päivähoito on järjestettävä lapselle sosiaalityöntekijän asiakassuunnitelmaan kirjaaman tarpeen mukaisesti. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §36.)

Lasten hyvinvoinnin edistämiseksi kunnan pitää järjestää myös ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsen kasvu ja kehitys vaativat tukea eikä kyseessä ole lastensuojelun asiakkuus. Tukea ja erityistä tukea ehkäisevänä lastensuojeluna voidaan antaa päivähoitossa ja mm. lastenneuvolassa. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/ 417, §3a.)

4 PERHETYÖ OSANA MONIAMMATILLISTA YHTEISTYÖTÄ

Opinnäytetyömme aiheeseen olennaisesti liittyvä perhetyö määritellään tässä luvussa perehtyen perhetyöhön liittyvään lainsäädäntöön sekä opinnäytetyömme yhteistyötahoina toimiviin sosiaalihuoltolain mukaiseen perhetyöhön sekä lastensuojelun tehostettuun perhetyöhön. Lainsäädännön mukaan lapsella on oikeus osallisuuteen ja suojeluun sekä oikeus saada äänensä kuuluviin. Kaiken keskiössä tulisi olla lapsi ja hänen hyvinvointinsa. Sosiaalihuoltolain uudistuksen velvoittamana kuntien tulee järjestää peruspalveluiden kautta ehkäiseviä perhepalveluja. Perheet voivat saada perhetyötä joko sosiaalihuoltolain mukaisena palveluna tai lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Moniammatillisella yhteistyöllä voidaan luoda lapsen ja perheen tarpeita parhaiten ja tehokkaimmin vastaava palveluiden kokonaisuus. Sosiaalihuoltolain yhtenä tarkoituksena on yhteistyön parantaminen ja lisääminen kunnan eri toimialojen ja sosiaalihuollon välillä. Yhteinen ymmärrys asiakkaana olevan lapsen ja perheen tilanteesta, jaettu asiantuntijuus sekä riittävä ja toimiva vuoropuhelu yhteistyötä tekevien tahojen välillä ovat edellytys asiakaslähtöisyydelle sekä lastensuojelulaissa ja sosiaalihuoltolaissa lähtökohdana ja periaatteena olevalle lapsen edun toteutumiselle. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417; Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.)

Muutokset yhteiskunnassa ja niiden vaikutukset tulevat näkyviin perheiden hyvinvoinnissa ja arjessa. Työn ja perheen yhteensovittamisen haastavuus, taloudelliset vaikeudet, terveyteen, mielenterveyteen tai parisuhteeseen liittyvät ongelmat muun muassa voivat kuormittaa vanhempia ja koko perhettä horjuttaen arjen tasapainoa ja perheen hyvinvointia. Perheet voivat olla nykypäivänä hyvin monimuotoisia ja erilaisia rakenteeltaan. Perinteisten ydinperheitten lisäksi on muun muassa yksinhuoltaja-, uus- ja sateenkaariperheitä. Vaikka jokainen perhe on ainutlaatuinen, voivat perheet kohdata samankaltaisia ongelmia. Kaikkea ei voi ennakoida elämässä. Mikä tahansa perhe voi kohdata haasteita, jotka vaikuttavat arkeen, jaksamiseen ja selviytymiseen. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 15, 26-27.)

Lapsen hyvinvointiin vaikuttaa merkittävästi, miten perhe voi ja minkälaiset ovat perheen elinolosuhteet. Vanhempien tulisi pystyä luomaan lapsen hyvä, välittävä ja läheinen suhde. Lapsella on kehityksensä ja ikänsä mukaisesti erilaisia perustarpeita, joista vanhempien velvollisuus on huolehtia. Lapsen oppimista, tunnetaitoja ja sosiaalisia taitoja tulee tukea myös kotona vanhempien toimesta. Varhaislapsuuden turvallinen kiintymyssuhde ja perusturvallisuus luovat

pohjaa lapsen myöhemmälle kehitykselle ja hyvinvoinnille. Järvinen ym. (2012) tuovat esille kirjassaan Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea, että lapsen ja hänen hyvinvointinsa tulee olla kaiken keskiössä. Se on tärkein tavoite, jonka toteutumiseksi myös perheet ja perhetyötä tekevät tahot työskentelevät yhdessä. (Järvinen ym. 2012, 15-16, 37-39.)

Järvisen ym. (2012) mukaan perhetyön käsitteelle ei voida antaa vain yhtä selkeää ja tarkkaa määritelmää. Perhetyö on käsitteenä hyvin laaja ja sillä voidaan tarkoittaa monenlaista perheiden parissa tehtävää työtä. Perhetyön voidaan kuitenkin todeta yleisesti ajatellen olevan perheen tukemista muutoksen saavuttamiseksi perheen sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Perhetyön järjestäminen, sen muodot, siihen liittyvät palvelut ja käytettävät menetelmät vaihtelevat eri kunnissa ja sen mukaan, minkä sektorin palveluista on kyse. Kunnat ja kuntayhtymät voivat tuottaa itse tai yhdessä muiden toimijoiden kanssa kuntien järjestämisvastuulla olevaa perhetyötä tai ostaa palvelut yksityisiltä palvelujen tuottajilta tai kolmannelta sektorilta. (Järvinen ym. 2012, 12-13.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018) puolestaan määrittelee perhetyön lapsille, nuorille ja perheille kohdistetuksi sosiaalipalveluksi. Perhetyötä voidaan tehdä tilanteesta riippuen joko ehkäisevänä tai korjaavana työnä. Perhetyöllä tuetaan sekä asiakkaan että hänen perheensä hyvinvointia vahvistamalla perheen omia voimavaroja ja keinoja kohdata elämässä eteen tulevia haasteita ja vahvistamalla perheen omaa kykyä selviytyä niistä. Perhetyö on kotiin vietävä perhepalveluiden muoto, jolla voidaan tarjota tukea ja apua luontevasti perheiden omissa toimintaympäristöissä. Perhetyössä on tärkeää, että kaikki osapuolet saavat äänensä kuuluville ja myös kuuntelevat toistensa näkökulmia. Perhetyötä tekevä työntekijä on tässä merkittävässä roolissa. Hänen tulee huolehtia ja mahdollistaa jokaisen näkemyksen esille tulo, auttaa tekemään näkyväksi lapsi, vanhemmuus, perheen arki ja huolen aiheet. Syrjäytymisen ehkäiseminen, tukijärjestelmien organisointi, sosiaalisen verkoston ja tukiverkoston vahvistaminen ovat myös osa perhetyötä. Perhe voidaan myös tarpeen mukaan ohjata hakemaan muita palveluita kuten esimerkiksi mielenterveyspalvelut tai perheneuvola. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018; Järvinen ym. 2012, 15-16, 22, 32-38.)

Opinnäytetyössämme yhtenä yhteistyötahona toimivan Peruspalvelukuntayhtymä Kallion julkaisemassa Palvelukuvaukset 2018 -asiakirjassa kuvataan peruspalvelukuntayhtymän tarjoamia palveluita, kuten esimerkiksi perhepalveluita, jäsenkuntiensa asukkaille. Perhepalvelujen

osalta tavoitteeksi on asetettu ennaltaehkäisevillä ja korjaavilla toimilla lasten, nuorten ja heidän perheidensä sosiaalisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja turvallisuuden edistäminen sekä itsenäisen suoriutumisen tukeminen. Lapsen ja perheen tueksi tulee järjestää tarkoituksenmukaiset ja riittävät tukitoimet. Peruspalvelukuntayhtymä Kallion toteuttama sosiaalihuollon perhetyö sisältää tilapäisiä ohjaus- ja neuvontakäyntejä, suunnitelmallista perhetyötä, lapsiperheiden kotipalvelua sekä palvelusetelillä tuotettua lapsiperheiden kotipalvelua. Peruspalvelukuntayhtymä Kallion lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu pitää sisällään avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellisen sijoituksen, huostaanoton sekä niihin liittyvän sijaishuollon ja jälkihuollon sekä lapselle tai perheelle järjestettävää sosiaalityötä. Lapsen ja perheen tueksi tulee järjestää tarkoituksenmukaiset ja riittävät tukitoimet. Tehostettu perhetyö on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Perhetyöllä pyritään edistämään ja tukemaan lapsen myönteistä kehitystä sekä tukemaan ja vahvistamaan vanhempien kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. Tukitoimet tähtäävät siihen, että lapset voisivat asua omissa kodeissaan biologisten vanhempiensa kanssa. (Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2018.)

4.1 Perhetyötä ohjaava lainsäädäntö

Lastensuojelu ja sosiaalitoimi toimivat lapsen ja perheen hyväksi heitä tukien. Perhetyötä ja sen järjestämistä ohjaavia tärkeimpiä lakeja ovat sosiaalihuoltolaki, lastensuojelulaki ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Sosiaalihuoltolaki on yleislaki ja lastensuojelulaki puolestaan erityislaki. Nämä lait antavat selkeät raamit sille, mikä on perhetyön tarkoitus ja mitä sillä tavoitellaan. Sosiaalihuoltolain uudistus velvoittaa kuntia järjestämään ehkäiseviä perhepalveluja peruspalvelujen kautta. Näin korjaavien toimien tarve vähenee. Tehostettua perhetyötä ei ole saatavissa peruspalvelujen kautta vaan se on edelleen lastensuojelun palvelu ja useimmiten avohuollon tukitoimi. (Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Perhetyö on sosiaalihuoltolain mukaista palvelua. Sosiaalihuoltolain 18 §:ssä todetaan perhetyön olevan sosiaaliohjauksella ja muulla tarvittavalla tukimuodolla tapahtuvaa hyvinvoinnin tukemista. Perhetyön tarkoituksena on tarjota tukea ja ohjausta asiakkaalle ja hänen perheelleen tai asiakkaan hoidosta vastaavalle henkilölle vahvistamaan perheen omia voimavaroja ja parantamaan perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta. Perhetyötä annetaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, §18.)

Perhetyön saaminen ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Lapsella ja hänen perheellään on kuitenkin oikeus saada sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä tai lastensuojelulain mukaista tehostettua perhetyötä, vaikka he olisivat lastensuojelun asiakkaina. Perhetyö voi olla lastensuojelun avohuollon tukitoimen muoto. Perhetyö on luonteeltaan kokonaisvaltaista, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Perhetyöllä tuetaan erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten terveyttä ja kehitystä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

4.1.1 Sosiaalihuoltolaki

Uusi sosiaalihuoltolaki tuli voimaan huhtikuussa 2015. Sosiaalihuoltolaki määrittelee, miten ja mitä sosiaalipalveluja kunnan on tuotettava. Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen, osallisuuden edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen, tarpeenmukaisten, riittävien ja laadukkaiden sosiaalipalveluiden turvaaminen sekä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välisen yhteistyön parantaminen. Lisäksi sosiaalihuoltolain tarkoituksena on edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta saada hyvää palvelua ja kohtelua sosiaalihuollon palveluissa. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, §1.)

Kunnat voivat järjestää perhetyötä monella tavalla, mutta perhetyön organisoinnissa on kuitenkin aina sovellettava sosiaalihuoltolakia. Sosiaalihuoltolain 13 §:ssä tuodaan selkeästi esille perheen oikeus saada perhetyötä, jos se on lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämätöntä. Kunnilta edellytetään riittävien resurssien varaamista palveluiden järjestämiseen ja kuntalaisille tiedottamista heidän oikeuksistaan ja käytettävissä olevista palveluista. Tämän uuden lain myötä peruspalveluja vahvistamalla pyritään vähentämään korjaavien toimenpiteiden tarvetta. Järjestämällä sosiaalipalveluja peruspalvelujen yhteydessä halutaan madaltaa tuen hakemisen kynnyksen. Perhetyön keskeisinä aatteina varhainen tuki ja ennaltaehkäiseminen ohjaavat vahvasti perheiden kanssa tehtävää käytännön työtä. Riittävän varhaisella tuella voidaan estää perheiden haastavien tilanteiden kärjistyminen ja jopa kriisiytyminen. Oikea-aikaisella tuella voidaan vähentää erityispalveluiden kuten esimerkiksi lastensuojelun tarvetta. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 13-16; Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, §13.)

Uusi sosiaalihuoltolaki toi uudistuksia sosiaalihuollon toteuttamiseen muun muassa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden osalta ja sosiaalihuoltoon tehtävään yhteydenottoon koskien tuen tarpeen arviointia. Sosiaalihuoltolaissa tarkoitetaan erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvittavia sosiaali- ja terveyspalveluja. Kyseisillä säännöksillä halutaan turvata tarvittavan tuen ja avun saanti niille, jotka ovat kaikkein vaikeimmassa asemassa. Lapsi voi tarvita erityistä tukea esimerkiksi kognitiivisen tai psyykkisen vammun tai sairauden, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi, joka voi olla esimerkiksi traumaattinen kokemus yhdistettynä puutteelliseen kielitaitoon. Lapsi voi tarvita erityistä tukea myös silloin, jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Erityisen tuen tarpeesta tehdään yksilökohtainen arvio lakia sovellettaessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Uuden sosiaalihuoltolain 35 §:ssä todetaan, että tuen tarpeen arvioimiseksi on laissa säädettyillä tahoilla, kuten esimerkiksi lasten päivähoidolla, opetus- tai sosiaalitoimella, velvollisuus ottaa yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen tai ohjata henkilö hakemaan sosiaalipalveluja, jos on ilmeistä, että henkilöllä on sosiaalihuollon tarve. Tämän säännöksen tavoitteena on lisätä monialaista yhteistyötä ja asiakkaiden kanssa tehtävää yhteistyötä sekä riittävän ajoissa tehtäviä yhteydenottoja tuen ja avun saamiseksi. Laki velvoittaa yhteydenottoa sosiaalihuoltoon salassapitosäännösten estämättä, vaikka henkilön suostumusta siihen ei saada. Näin on toimittava erityisesti silloin, jos lapsen etu niin vaatii. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, §35; Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

4.1.2 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain 1 §:n mukaan lastensuojelulain tarkoituksena on varmistaa ja turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulakiin on kirjattu myös säädöksiä liittyen ilmoitusvelvollisuuteen, lastensuojelutarpeen selvittämiseen, lapsen huostaanoton ja sijoituksen sekä jälkihuollon menettelytavoista. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §1, §25, §26, §40, §49, §76.)

Lastensuojelulakia uudistettiin vuonna 2007. Lain tarkoituksena on lapsen ja perheen oikeuksien sekä lasten hyvinvoinnin ja hyvien kasvuolojen turvaaminen. Varhaista tukemista, ennaltaehkäisemistä ja avohuollon tukitoimia halutaan jatkossa painottaa lastensuojelussa. Oikeusturvan tehostaminen tulee esille esimerkiksi lapsen ja hänen läheistensä kuulemisen ja osallisuuden merkityksellisyyden korostamisena. Lastensuojelun oikeudellinen perusta selventyy ja tulee näkyvämmäksi. Uusitussa laissa kiinnitetään myös huomiota lastensuojelun asiakirjoihin ja niiden tasoon. Viranomaisten välisen yhteistyön lisääminen perheiden tukemiseksi entistä varhaisemmassa vaiheessa, lastensuojelun käytäntöjen yhtenäistäminen sekä kuntien lastensuojeluun liittyvien velvollisuuksien tarkentaminen ovat myös olleet tavoitteena lastensuojelulakia uudistettaessa. (Taskinen, S. 2012, 9-10.)

Lapsista huolehtiminen on ensisijaisesti vanhempien oikeus ja velvollisuus. Vanhemmilla on kuitenkin oikeus saada tukea huolenpito- ja kasvatustehtäväänsä, jos siihen ilmenee tarvetta. Yhteiskunnalla on tällöin velvollisuus tarjota perheelle sen tarvitsemia tuki- ja palvelumuotoja. Tavoitteena on tarjota perheille tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kunnat ovat vastuussa lastensuojelun järjestämisestä. Ehkäisevää lastensuojelua sekä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on järjestettävä sen mukaan, miten kunnassa esiintyy siihen tarvetta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §2, §3.)

Lasten hyvinvoinnin edistäminen ja ennaltaehkäisevät palvelut ovat ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Lastensuojelulain mukaista lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua puolestaan ovat avohuollon tukitoimet ja sijaishuolto. Avohuollon tukitoimet ovat perheille ja lapsille suunnattuja palveluja, jotka pyrkivät auttamaan ja tukemaan sekä vanhempia että lapsia heidän omassa kodissaan. Lastensuojelun keskeisiä periaatteita ovat lastensuojelulain 4 §:n mukaan lapsen suotuisan hyvinvoinnin ja kehityksen edistäminen, vanhempien, huoltajien ja muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukeminen lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa, lapsen ja perheen ongelmien ehkäiseminen, riittävän varhain havaittuihin ongelmiin puuttuminen, lapsen edun ensisijaisuuden huomioiminen lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa sekä avohuollon tukitoimien ensisijainen käyttäminen, ellei lapsen etu muuta edellytä. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §4.)

4.2 Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö

Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö on matalan kynnyksen palvelua, jota kaikilla perheillä on mahdollisuus saada. Asiakkuus sosiaalihuollossa on perheille vapaaehtoista. Palvelu on perheille maksutonta. Perhetyön saaminen ei edellytä sosiaalihuoltolain mukaisena palveluna lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojelun asiakkaana olevalla lapsella ja hänen perheellään on myös oikeus saada sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä. Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö voi olla tarpeen silloin, kun on herännyt huoli lapsesta ja hänen tilanteestaan. Jos perhe ei tarvitse lastensuojelulain mukaisia palveluja mutta hyötyy sosiaalihuollon palveluista, heille nimetään omatyöntekijä, aloitetaan sosiaalihuollon asiakkuus ja laaditaan suunnitelma. Suunnitelmaan kirjataan, mihin apua tarvitaan sekä miten apu ja tuki toteutetaan. Suunnitelmaa tarkastellaan, arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti ja tarvittaessa. Työskentely perheiden kanssa on luonteeltaan ennaltaehkäisevää ja varhaista tukemista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018; Järvinen ym. 2012, 70-73.)

Perhetyötä saavissa perheissä on yleensä alle kouluikäisiä lapsia. Perheet voivat tarvita apua ja tukea lasten kasvatukseen ja hoivaan, arjen ja rutiinien toimivuuteen, jaksamiseen ja perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen. Perheiden elämänhallintaa ja toimintakykyä voidaan edistää ja tukea esimerkiksi ohjaamalla, neuvomalla, yhdessä keskustelemalla ja auttamalla perheen arjessa. Sosiaalihuoltolain 18 §:ssä mainitaan myös, että riittävän varhainen ja oikea-aikainen tuki osana peruspalveluja ehkäisee ongelmien kriisiytymistä ja vähentää erityispalvelujen tarvetta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018; Järvinen ym. 2012, 70-73; Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, §18.)

Perheitä voidaan ohjata perhetyöhön muista palveluista, jos siihen on havaittu tarvetta tai perheet voivat pyytää perhetyötä myös itse ottamalla yhteyttä perhetyöntekijöihin. Yhdessä perheen kanssa tehdään suunnitelma perhetyöstä, sen tavoitteista ja toteuttamisesta. Työskentely tapahtuu yleensä perheiden kodeissa ja paikalla on ainakin toinen vanhemmista. Kotikäynnillä työntekijä saa selkeimmin kuvan perheen arjesta, rutiineista ja vuorovaikutussuhteista. Yhdessä keskustellen, pohtien ja toimien etsitään ratkaisuja ja uusia toimintatapoja ilmenneisiin haasteisiin tai keskusteluissa esille tuotuihin asioihin. Perhetyössä käytettävät menetelmät valikoituvat perheiden tarpeiden ja tilanteiden mukaan. Suunnitelmallisesti, avoimesti ja luotta-

muksellisesti yhteistyötä tekemällä tavoitellaan perheen omien voimavarojen löytymistä ja vahvistumista sekä itsenäistä toimintakykyä ja elämänhallintaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018; Järvinen ym. 2012, 70-73.)

4.3 Lastensuojelun perhetyö

Lastensuojelun asiakkuus alkaa lapsella, mikäli palvelutarpeen arvioissa tai lastensuojelutarpeen selvityksessä todetaan, että lapsi ja hänen perheensä tarvitsevat lastensuojelun tukea eikä sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö riitä perheen auttamiseksi. Arvioitaessa lastensuojelun perhetyön tarvetta käytetään samoja periaatteellisia kriteerejä kuin lastensuojelun tarvetta arvioitaessa. Lastensuojelun tarpeen taustalla voi olla monia erilaisia syitä. Ne voivat liittyä lapsen, nuoren, perheen tai vanhemman tilanteeseen kuten esimerkiksi käyttäytymiseen tai toimintaan liittyvät asiat, mielenterveysongelmat, uupumus, toimeentulo-ongelmat, päihteiden käyttö ja väkivalta. (Lastensuojelun Keskusliitto 2019; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §26; Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, §36.)

Lastensuojelun asiakkuuden omaavalle lapselle ja hänen perheelleen on tarvittaessa järjestettävä avohuollon tukitoimena esimerkiksi tehostettua perhetyötä, kun lapsen tarpeet, huolenpito ja turvallisuus ovat uhattuina. Tukimuodon tulee vastata lapsen tuen tarvetta asiakassuunnitelma sekä lapsen ja perheen yksilöllinen tilanne huomioiden. Lapsen edun toteutumisen tulee olla ensisijaista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019; Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417, §36.) Lastensuojelun aloitteesta voidaan velvoittaa perheitä osallistumaan perhetyöhön. Perheen tilanteen kohentaminen perhetyön avulla voi estää lapsen huostaanoton tai sijoituksen kodin ulkopuolelle. Lastensuojelun perhetyössä tulevatkin esille sekä tuki että kontrolli, koska perheiden tukemisen ja auttamisen ohella perhetyöhön sisältyy myös valvontaa, kuten esimerkiksi vanhemmuuden tai lapsen kasvuolosuhteiden riskitekijöiden arviointia. (Järvinen ym. 2012, 81-84.)

Tehostetun perhetyön alkaessa perheen tilanne on usein jo kriisiytynyt ja ongelmat kasaantuneet. Perhe voi tarvita tehostettua tukea arjessa selviämiseksi ja vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyötä tehdäänkin yleensä perheen kotona. Työskentelyn onnistumiseksi tulee asiakassuhteen ja yhteistyön olla avointa, luottamuksellista sekä asiakkaan yhteistyöhaluun ja

suostumukseen pohjautuvaa. Yhdessä perheen kanssa sovitaan tehostetun perhetyön kestosta, tehosta, seurannasta ja arvioinnista. Asiakassuunnitelmaa koskeviin neuvotteluihin voi osallistua myös muita perheen kanssa työskenteleviä tahoja. Tavoitteeksi voidaan asettaa esimerkiksi vanhempien ohjaaminen vanhemmuuteen liittyvissä asioissa sekä lapsen yksilöllinen tukeminen. Perhetyön avulla voidaan järjestää toimintaa, joka tukee lapsen hyvinvointia. Perhetyö on suunnitelmallista, tavoitteellista ja tiivistä ohjausta ja tukea sekä usein myös kestoltaan pitkäaikaista. (Järvinen ym. 2012, 81-84.)

5 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ JA JAETTU ASIANTUNTIJUUS

Tässä luvussa avataan moniammatillisen yhteistyön määritelmää ja merkitystä. Moniammatillisuus on käsitteenä esiintynyt pitkään muun muassa lainsäädännössä ja työelämän keskusteluissa eri aloilla. Moniammatillisen yhteistyön mahdollisuuksista ja esteistä sekä sen toimivuudesta käytännön työelämässä tiedetään kuitenkin melko vähän, koska aihetta ei ole kovin paljoa vielä tutkittu. Mönkkönen, Kekoni ja Pehkonen (2019) ovat tarkastelleet ja jäsentäneet moniammatillista yhteistyötä kirjassaan *Moniammatillinen yhteistyö: vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla*. (Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen 2019, 9.)

Moniammatillisuus on eri alojen asiantuntijoiden ja viranomaisten välistä työskentelyä yhdessä, verkostojen yhteistyötä sekä erilaisten organisaatioiden sisäistä tai ulkoista yhteistoimintaa. Yhteistyön kohteena oleva asiakas ja asia vaikuttavat siihen, ketä yhteistyöryhmiin osallistuu ja mitkä ovat ryhmien tehtävät yhteisesti asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Moniammatilliseen yhteistyöhön osallistuvien tasavertainen kumppanuus ja vastavuoroinen toimijuus luovat pohjaa toimivalle yhteistyölle. Vuorovaikutuksen, tiedon ja kokemuksen jakamisen avulla rakennetaan yhteistä tietämystä asiakkaan tilanteesta ja tavoitellaan moniammatillisen työskentelyn kautta jaettua asiantuntijuutta ja jaettua asiakkuutta. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019, 15-17.)

Mönkkönen, Kekoni ja Pehkonen (2019) tuovat esille, miten merkityksellistä on asiakkaan edun toteutumisen kannalta eri organisaatioiden työntekijöiden välinen tiivis ja riittävä yhteistyö sekä asiantuntijuuden jakaminen. Tämä heijastuu asiakkaan palveluista saamaan hyötyyn ja tuen saamiseen oikea-aikaisesti. Usean eri alan työntekijän yhdessä muodostaman moniammatillisen työryhmän asiantuntijuuden ja osaamisen avulla pystytään vastaamaan tehokkaammin ja vaikuttavammin asiakkaan tuen ja avun tarpeisiin, jotka voivat joskus olla hyvinkin haastavia ja ongelmallisia. Myös asiakas ja hänen läheisensä voivat olla aktiivisia osallistujia moniammatillisessa työskentelyssä omien palvelujensa suunnittelussa ja mukana päätöksien tekemisessä. Heidän osallisuutensa merkitys korostuu erityisesti pitkäkestoisissa avun ja tuen tarpeissa. (Mönkkönen ym. 2019, 7-10.)

Tässä luvussa käsitellään myös aiempia moniammatillisesta yhteistyöstä tehtyjä ja aiheittamme sivuavia tutkimuksia sekä sosiaali- ja lastensuojelulakien uudistusten merkitystä moniammatilliseen yhteistyöhön. Uuden sosiaalihoitolain tavoitteena on lisätä monialaista yhteistyötä ja asiakkaiden kanssa tehtävää yhteistyötä sekä riittävän ajoissa tehtäviä yhteydenottoja tuen ja avun saamiseksi. Myös uudistetussa lastensuojelulaissa yhtenä tavoitteena on viranomaisten välisen yhteistyön lisääminen perheiden tukemiseksi entistä varhaisemmassa vaiheessa. Aiempien tutkimusten tulokset ovat osoittaneet yhteistyön tekemisessä ilmenevän ongelmia. Esimerkiksi Saarenpään (2012) tutkimuksessa moniammatillisesta yhteistyöstä päiväkodissa haasteeksi esiin nousi avoimuuden puutteen takia epäselvyys lapsen tilanteesta. Samaisen tutkimuksen mukaan yhteistyötä vaikeuttivat rooliepäselvyydet sekä resurssien puute; yhteiselle aloituskeskustelulle olisi ollut tilausta. Nokian (2016) tutkimuksessa moniammatillisesta yhteistyöstä neuvolan ja lapsiperheiden varhaisen tuen palveluiden välillä nousi tuloksena esiin se, että toisen työtä ei riittävästi tunnettu. Useampi tutkimus paljasti myös salassapitosäädösten ja lainsäädännön rajoittavan moniammatillisen yhteistyön tekemistä.

5.1 Yhteistyötä ohjaavat käytänteet aiempien tutkimusten valossa

Isoherranen (2012) on tutkinut väitöskirjassaan moniammatillista yhteistyötä. Isoherranen kirjoittaa tietotekniikan kehittymisen mahdollistavan tarvittavan tiedon liikkumisen ja kokoamisen yhteen yli asiantuntija- ja organisaatorajojen. Hänen mukaansa asiantuntijatyö on muuttunut aiempaa yhteisöllisemmäksi ja asiakaslähtoisemmäksi (Isoherranen 2012, 5). Väitöskirjassa kerrotaan sosiaali- ja terveysalalla tehtävää tiimipohjaista, asiakaslähtöistä ja yhteisöllistä asiantuntijatyötä kutsuttavan moniammatilliseksi yhteistyöksi. Hänen mukaansa moniammatillisen yhteistyön ihanteen soveltaminen käytäntöön on kuitenkin osoittautunut haasteelliseksi. Isoherranen tutkimus sijoittuu terveysalalle ja aineisto kerättiin haastattelemalla mm. lääkäreitä, sairaanhoitajia sosiaalityöntekijöitä ja erilaisia terapeutteja.

Isoherranen (2012, 5) tutkimuksen mukaan keskeisiksi haasteiksi yhteistyössä nousivat soivasti joustavat roolit, vastuukysymysten määrittely, yhteisen tiedon luomisen käytännöt sekä vuorovaikutustaitojen ja tiimityön oppiminen. Yhtenä haasteena olivat myös organisaation rakenteet, jotka eivät aina mahdollista yhteisen tiedon luontia ja yhteisen toimintamallin kehittämistä. Isoherranen tutkimus paljasti, että organisaatio osoittautui vaikeasti ylitettäväksi rajaksi pyrittäessä potilaslähtöiseen työskentelyyn.

Isoherrasen (2012, 5) tutkimuksesta löytyi sekä kehittämisen haasteita että edellytyksiä sosiaali- ja terveysalalla tehtävää moniammatillista yhteistyötä koskien. Hänen mukaansa todellinen ja laajempi kulttuurinen muutos organisaatioiden toiminnassa ja asiantuntijoiden koulutuksessa edellyttää päätöksiä myös yhteiskunnallisilta ja poliittisilta päättäjiltä; myös lainsäädäntö kaipaa uudistuksia. Organisaatioissa ja koko johdossa tarvitaan yhteistä näkemystä ja tavoitetta rikkoa rajoja ja rakenteita organisaatioiden välillä. Sosiaali- ja terveysalalla toimii Isoherrasen mukaan myös vahvoja professioita eli vahvoja ja yhteiskunnallisesti arvostettuja ammatteja. Ne ja ammattijärjestöt tarvitaan mukaan työyhteisön kehittämiseen. Yksilötasolla tutkimuksessa esiin nousi haasteita asiantuntijoiden valmiudessa yhteisölliseen työtapaan ja myös puutteita kommunikointitaidoissa.

Positiivisena löydöksenä Isoherrasen (2012, 5) tutkimuksessa nousi esiin, että moniammatillisesti hyvin toimivissa tiimeissä asiantuntijoiden keskinäistä tukea ja luottamusta löytyi. Tällaisissa tiimeissä myös haluttiin työskennellä. Sosiaalinen pääoma, joka moniammatillisessa tiimissä kehittyi, auttoi myös työssä jaksamisessa.

Saarenpää (2012) puolestaan selvitti sosiaalityön, varhaiskasvatuksen sekä perheen kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä silloin, kun päivähoito toteutetaan lastensuojelullisena tukitoimenpiteenä. Aineiston Saarenpää keräsi tapaustutkimukseensa haastatteleamalla lastensuojelun sosiaalityöntekijää, päivähoiton ohjaajaa, lastentarhanopettajaa, kiertävää erityislastentarhanopettajaa sekä yhtä vanhempaa, jonka perheessä päivähoito on järjestetty lastensuojelun tukitoimena. Saarenpää nimesi tutkimuksessaan esille nousseet kokemukset moniammatillisesta yhteistyöstä kolmeen eri osa-alueeseen.

Ensimmäisellä eli Tietämättömyyden osa-alueella esiin nousivat yhteistyön haasteet, kuten avoimuuden puute, resurssit, omat voimavarat sekä epätietoisuus rooleista. Näiden epätietoisuuksien myötä lapsen ja perheen kokonaistilanne, tavoitteet ja tuen tarve saattavat jäädä yhteistyössä toimiville eri ammattilaisille sekä vanhemmille epäselväksi. Ammatillisuuden osa-alueella tulevat esille selkeät roolit, työyhteisön toimintakulttuuri sekä tasa-arvoisuus yhteistyössä. Vanhemmat ovat Saarenpäänkin (2012) mukaan tässä yhteistyössä oman perheensä ja lapsensa asiantuntijoita. Kumppanuus osa-aluetta leimaa perhelähtöinen työskentely, joka ohjaa kaikkia ammattilaisia. Perhelähtöisessä ajattelussa perhe nähdään tasavertaisena kumppanina ja aktiivisena toimijana yhteistyössä. Perhelähtöinen työ on vanhempien kunnioittamista, arvostamista ja kuuntelemista.

Pärnä (2012) on tutkinut moniammatillista yhteistyötä Turun yliopistossa tekemässään väitöskirjassa Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina- Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet (2012). Aineiston Pärnä (2012, 5) on kerännyt haastattelujen, ryhmäkeskustelujen ja erilaisten dokumenttien kuten raporttien ja suunnitelmien avulla. Pärnän tutkimuksen mukaan yhteistyön käynnistyminen edellyttää sekä asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistamista, että siitä viriävää yhteistyötahtoa. Luottamuksen syntyminen puolestaan helpottaa professioiden rajoilla käytävää neuvottelua ja mahdollistaa rajojen ylityksen ja näin ollen moniammatillisen yhteistyöprosessin käynnistymisen ja edistymisen. Toinen tärkeä tutkimuksen tulos on toiminnan tavoitteellisuuden hahmottaminen prosessimaisesti eteneväksi käytännöksi. Tavoitteiden monitasoisuuden ymmärtäminen ja tavoitteiden konkretisointi ohjaavat yhteistyöprosessia ja mahdollistavat myös toiminnan arvioinnin. Kolmas keskeinen tulos on asiakastyön yhteistoiminnallisuuden merkityksen tunnistaminen. Moniammatillinen yhteistyön prosessi sisältää resurssien, vastuun ja osaamisen jakamista. Pärnän (2012, 6) mukaan prosessin kehittäminen yhteistyössä helpottaa uusien yhteistyökäytäntöjen sisäistymistä ja juurtumista työyhteisöjen organisaatiokulttuureihin.

Niemi-Korpi ja Siliämaa (2014) ovat puolestaan tutkineet varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun toimijoiden välistä yhteistyötä Raahen alueella. He keräsivät aineistonsa ryhmähaastattelulla. Haastateltavina oli kaksi lastensuojelun sosiaalityöntekijää sekä kaksi varhaiskasvatuksessa toimivaa päiväkodinjohtajaa. Esille nostettavina tuloksina kehittämistarpeista yhteistyötä ajatellen voisi mainita resurssien puutteen, toimijoiden välisen vuoropuhelun ja yhteydenpidon haasteet sekä palveluprosessin aloitukseen liittyvät käytänteet. Tutkimuksen mukaan salassapitovelvollisuuden koettiin vaikeuttavan päivähoiton toteutumista avohuollon tukitoimena. Varhaiskasvattajilta odotettiin tutkimuksen mukaan myös aktiivisuutta esim. lastensuojeluilmoitusten tekemisessä. Niemi-Korven ja Siliämaan (2014) tutkimustulokset kertovat päivähoiton toteuttamisen laadukkaasti avohuollon tukitoimena edellyttävän riittäviä resursseja, sujuvaa yhteistyötä, hyviä toimintakäytänteitä sekä hyvää lainsäädännön tuntemusta.

Lallukka (2017) on tekemässään ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä tutkinut monialaisen yhteistyön toteutumista Espoossa suomenkielisen varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä. Tutkimus on tehty konsultoivien erityislastentarhanopettajien näkökulmasta. Opinnäytetyössä tutkittiin, millaista monialaista yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä on tehty ja millaisia kehittämistarpeita käytännön työstä on noussut esiin monialaiseen yhteistyöhön liittyen varhaiskasvatuksen näkökulmasta.

Lallukka (2017) keräsi aineiston erityislastentarhanopettajien täsmäryhmähaastattelujen avulla. Tutkimustulosten perusteella monialainen yhteistyö Espoossa varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä on ollut vähäistä. Yhteistyö on toteutunut yhteisten asiakkaiden yksittäisissä monialaisissa tapaamisissa, joissa myös asiakkaan mukanaolo nähtiin hyvänä käytäntönä. Yhteistyörakenteiden puuttuminen ja tiedonkulkuun liittyvät haasteet nousivat tutkimuksessa esille yhteistyötä hankaloittavina asioina. Monialaisen yhteistyön kehittämistarpeena nousi esille yhteistyörakenteen kehittäminen. Myös tietoa lapsiperheiden perhetyön palveluista kaivattiin lisää sekä varhaiskasvatuksen työntekijöille että lapsiperheille. Monikulttuuristen perheiden tarpeet olisi tutkimuksen mukaan myös tärkeää huomioida. Tuloksen kertovat, että monialaisen yhteistyön menestyksekkäs toteutuminen vaatii säännöllistä yhteistyötä ja sujuvaa tiedonkulkua tukevan rakenteen kehittämistä. Myös tiedon lisäämistä palveluista kaikille osapuolille sekä kummankin palveluntarjoajan aktiivista roolia yhteistyön ylläpitämisessä kaivattiin.

5.2 Moniammatillinen yhteistyö lainsäädännön näkökulmasta

Sosiaali- ja terveystieteiltä edellytetään lakien nojalla yhteistyötä. Yhteistyö on runsasta eri toimijatahojen välillä, mutta palvelut eivät muodosta aina eheää kokonaisuutta. Suoraan sosiaalipalveluiden laatuun vaikuttaa se, miten ammattilaiset työskentelevät yhdessä ja käyttävät tietojaan ja osaamistaan asiakkaan parhaaksi. (Helminen 2017, 17-19.)

LAPE-ohjelmalla eli lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmalla (2016-2019) pyritään uudistamaan lapsi- ja perhepalveluita siten, että ne vastaavat nykyistä paremmin lasten, nuorten ja perheiden tarpeita. Palveluita halutaan sovittaa entistä paremmin yhteen ja niistä halutaan entistä vaikuttavampia. Muutosohjelman tavoitteena on tukea perheen hyvinvointia sekä luoda lapselle ja nuorelle suotuisa kasvu- ja oppimisympäristö. Lapsen etu ja vanhemmuuden tukeminen ovat ensisijalla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019; Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Lastensuojelulain 2§:n mukaan vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Mikäli he eivät kykene turvaamaan lapsen tasapainoista kehitystä ja hyvinvointia, tulee lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten tukea heitä kasvatustehtä-

vässä. Perheelle on tarjottava heidän tarvitsemaansa apua ja tukea riittävän varhaisessa vaiheessa sekä ohjattava tarvittaessa lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §2.)

Lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa. Avohuollon tukitoimia on käytettävä lastensuojelussa ensisijaisesti, ellei lapsen etu muuta vaadi. Riittävien ja tarvetta vastaavien palvelujen järjestämiseksi ja asiantuntemuksen turvaamiseksi kunnassa on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen lastensuojelua järjestäessään oltava tarvittaessa yhteistyössä kunnan eri hallintokuntien, muiden viranomaisten samoin kuin muiden kuntien ja kuntayhtymien sekä muiden palveluja järjestävien yhteisöjen ja laitosten kanssa. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §4, §11.)

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä tulee olla lastensuojelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarvetta arvioidessaan käytettävissään paitsi tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä myös tarvittavaa terveydenhuollon, oikeudellista ja muuta asiantuntemusta. Lastensuojelulain mukaan tulee järjestää tarvittaessa tarpeen neuvotteluja lapsen asioissa, joihin voivat lastensuojelun työntekijän arvion perusteella osallistua lapsi, lapsen hoitoon ja kasvatukseen osallistuvat henkilöt sekä viranomais- ja muut yhteistyötahot. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §14, §31.)

Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia laatimaan hyvinvointisuunnitelman, jonka tarkoituksena on lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen. Suunnitelman tulee sisältää myös tietoa lastensuojelun kehittämisestä ja järjestämisestä kunnassa. Suunnitelmasta tulee löytyä tietoa siitä, miten yhteistyö eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä kunnassa on järjestetty. Sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen on välitettävä tietoa lasten ja nuorten kasvuoloista ja sosiaalisista ongelmista sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille samoin kuin kunnan asukkaille ja kunnassa toimiville yhteisöille. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §9, §12.)

Uuden huhtikuussa 2015 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain tarkoituksena on mm. asiakaskeisyyden ja eri toimijoiden välisen yhteistyön kehittäminen (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, §1). Sosiaalihuoltolain 5 §:ssä korostetaan myös lapsen edun huomioimisen ensisijaisuutta. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, miten parhaiten turvataan eri toimenpitein ja ratkaisuin lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, iän

ja kehitystason mukainen huolenpito, mahdollisuus saada ymmärrystä, turvallinen kasvuympäristö ja ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus sekä itsenäistyminen ja kasvaminen vastuullisuuteen. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, §5.)

Sosiaalihuoltolain 39 §:n mukaan asiakkaalle on laadittava palvelutarpeen arvioinnin lisäksi asiakassuunnitelma, josta tulevat esille tiedot eri alojen yhteistyötahoista, jotka osallistuvat asiakkaan tarpeisiin vastaamiseen sekä lisäksi tieto siitä, miten vastuu jakautuu niiden kesken. Sosiaalihuoltolain 41 §:n mukaan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytävissä on riittävästi asiantuntemusta ja osaamista palvelutarpeen arvioimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi. Sosiaalihuoltoa toteutetaan asiakkaan edun niin vaatiessa eri toimijoiden kanssa. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettussa laissa säädetään muun muassa tiedonsaantioikeudesta ja asiakastietojen kirjaamisesta. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, §39, §41.)

Lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista tarkoituksena on muun muassa asiakaslähtöisyyden edistäminen, jonka pitäisi puolestaan olla moniammatillisen yhteistyön perustana. Lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden on selvitettävä ja otettava huomioon alaikäisen asiakkaan toivomukset ja mielipide. Alaikäisen etu on otettava huomioon ensisijaisesti kaikissa sosiaalihuollon toimissa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.09.2000/812, 1§, 10§.)

Varhaiskasvatustalain (540/2018, §7) mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän ja tuottajan on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa. Yhteistyössä arvioidaan, suunnitellaan ja toteutetaan lapsen tarvitsema tuki ja palvelukokonaisuus. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjeistuksen tavoitteena on luoda yhdenvertaiset edellytyksen lasten kasvaa, kehittyä ja oppia varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat ja tukevat varhaiskasvatuksen järjestämistä. Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuuteen kuuluu kolme suunnitelmaa: valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä kunkin lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 7.)

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa on otettava huomioon yhteistyö varhaiskasvatuksen, opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten ja muiden yhteistyötahojen välillä sekä luotava tarvittavat yhteistyörakenteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman

laatimiseen voivat myös osallistua lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut viranomaiset, asiantuntijat ja muut tarvittavat tahot. Mikäli tuen tarpeen arviointi edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten asiantuntemusta, on näiden osallistuttava arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä. (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, §22, §23.)

Varhaiskasvatuslain 41 §:n mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä ja tuottajalla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi ja tuottamiseksi välttämättömiä tietoja. Tietoja voi saada lapsen huoltajilta, opetustoimen viranomaisilta, sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta, muilta varhaiskasvatus-, sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen tuottajilta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiltä. Lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus myös saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä tietoja. (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, §41.)

5.3 Salassapito, vaitiolovelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen luovuttaminen

Sosiaalihuollon asiakirjat ovat salassa pidettäviä sisältäessään tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä. Sosiaalihuollon edustaja ei myöskään saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, eikä muutakaan tietoonsa saamaansa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa antamalla suostumuksella puolestaan saa salassa pidettävästä asiakirjasta antaa tietoja. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812, §14, §15, §16.)

Asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, sen järjestämiseksi tai toteuttamiseksi taikka toimeentulon edellytysten turvaamiseksi sekä lapsen edun toteutumiseksi sosiaalihuollon edustaja saa antaa välttämättömiä tietoja asiakirjasta salassapitovelvollisuuden estämättä. Näin voidaan menetellä, vaikka asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa suostumusta ei voida saada tai tietojen luovuttaminen nimenomaisesti kielletään. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812, §17.)

Valtion ja kunnan viranomaisen, muu julkisoikeudellinen yhteisö sekä organisaatio on pyynnöstä velvollinen antamaan maksutta ja salassapitosäännösten estämättä sosiaalihuollon viranomaiselle hallussaan olevaa asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavaa tietoa, joka on välttämätöntä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812, §20.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyömme tutkimustehtävän sekä tutkimuskysymykset. Kerromme myös aineistonkeruumenetelmästä sekä perustelemme tutkittavien valintaa. Samoin tuomme esiin aineiston analyysimenetelmämme. Luvun loppuun pohdimme tutkimuksemme luotettavuutta, eettisyyttä, vakuuttavuutta, siirrettävyyttä sekä käyttökelpoisuutta.

6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tieteellistä tutkimusta ei voi tehdä ilman tutkimusongelmaa. Tutkimusongelma on rajattava tarkkaan sillä se ohjaa koko tutkimusprosessia. Tutkimusongelman määrittelyyn ja tutkimuskysymysten asettamiseen kannattaakin käyttää aikaa. Työn onnistuminen riippuu paljon siitä, miten niissä on onnistuttu. (Kananen 2017, 56.) Opinnäytetyömme aiheeksi valikoitui varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyötä edistäviä ja hankaloittavia tekijöitä työntekijän kokemana. Aiheen rajausta pohtiessamme päädyimme tutkimaan aihetta työntekijän näkökulmasta.

Kananen (2017, 61) kirjoittaa, että tutkimusongelma muutetaan tutkimuskysymyksiksi tutkimusprosessin helpottumiseksi. Onnistunut tutkimusongelman muuttaminen kysymyksiksi muodostaa Kanasen (2017) mukaan myös rungon opinnäytetyölle ja luo valmiit teemat tutkitaville. Tutkimuksemme alkuvaiheessa käytimme paljon aikaa juurikin tutkimuskysymysten miettimiseen. Huolella mietittyjen kysymysten pohjalta oli mielestämme helppoa lähteä tekemään kyselyä. Valmiit teemat olivat jo tuolloin olemassa. Tutkimuskysymyksiksemme valikoituivat seuraavat:

1. Miten työntekijät kokevat yhteistyön varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä toimivan?
2. Miten tiedonsaantioikeus tulee esille käytännön työssä; saavatko molemmat tahot toisiltaan työssään tarvitsemaansa tietoa riittävästi?
3. Toteutuuko lapsen etu vai jääkö se järjestelmän jalkoihin?
4. Miten lapsen osallisuus toteutuu yhteistyössä eri toimijoiden kokemana?
5. Millaisena työntekijät itse kokevat oman osallisuutensa yhteistyössä?

6.2 Tutkittavien valinta ja aineiston keruu

Opinnäytetyömme tutkimuksellinen lähestymistapa oli laadullinen eli kvalitatiivinen. Laadullisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on löytää ja paljastaa tosiasioita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Tutkimuksessamme halusimme selvittää, millaista yhteistyö todella on ja kuulla kokemuksia varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyöstä niiltä työntekijöiltä, jotka arjen työssään lapsia kohtaavat. Usein tieto lapsesta liikkuu esimiestasolla; päiväkodin johtaja - sosiaalityöntekijä, ja halusimmekin kuulla kokemuksia käytännöstä siitä, onko työntekijöillä mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä.

Tutkimuksessamme päädyimme keräämään aineiston varhaiskasvatuksen opettajilta sekä perhetyöntekijöiltä lastensuojelusta sekä sosiaalihuoltolain mukaisesta perhetyöstä. Vilkka (2015, 135) kirjoittaa, että valittaessa tutkittavia on pidettävä mielessä se, että tärkeää on tutkittavan omakohtainen kokemus tutkittavasta asiasta. Kokemusta yhteistyöstä ajattelimme juuri perhetyöntekijöiltä ja varhaiskasvatuksen opettajilta löytyvän.

Pohdimme aluksi sitä, valitsemmeko tutkittaviksi jonkun tietyn Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueen kunnan varhaiskasvatuksen opettaja. Päädyimme kuitenkin laajentamaan kyselyn koko Kallion alueen kuntien kunnallisen varhaiskasvatuksen opettajille. Tähän vaikutti myös se seikka, että vastaavasti Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alaista perhetyötä tehdään jokaisessa Kallion alueen kunnassa ja halusimme kaikki Kallion perhetyöntekijät tutkimukseemme mukaan. Toisaalta mietimme myös sitä, olisiko kyselyn kohdentaminen vain yhden kunnan varhaiskasvatuksen opettajille vaarantanut vastaajien anonymiteetin. Meille oli tärkeää, että vastaajia ei kyettäisi tunnistamaan vastauksista. Anonymiteetin varmistamisen ajattelimme lisäävän myös vastaushalukkuutta.

Oikein valituilla ja toteutetuilla tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmillä voidaan kerätä tunnistetonta eli anonymiä tietoa, josta ei voida tunnistaa yksittäisiä tutkimukseen osallistuneita henkilöitä. Aineiston ollessa anonymiä ei siitä voi tunnistaa tutkittavia esimerkiksi muualta saatavien tietojen avulla. Kvalitatiivista eli laadullista aineistoa kerätessä kannattaa miettiä tarkoin tutkittavasta kerättävän taustatiedon tarvetta ja keräämisen toteuttamistapaa. Käyttämällä strukturoitua lomaketta voidaan vähentää ja välttää vastaajan tunnistettavuuden mahdollisuutta. Kun anonymisointi huomioidaan jo aineistoa kerätessä, vähentää se anonymisoinnin

tarvetta tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa esimerkiksi raporttia tehtäessä. (Aineistonhallinnan käsikirja 2019.)

Pidimme jo kyselyä suunnitellessamme tärkeinä seikkoina kyselyn luottamuksellisuutta ja yksittäisten henkilöiden tunnistamattomuutta kaikkien vastanneiden joukosta. Pohdimme asiaa huolella ja otimme sen huomioon myös kysymyksiä muotoillessamme. Kysymyksissä käsitelimme vain asioita, jotka ovat tutkimuksemme kannalta oleellisia. Kyselylomakkeessamme ei kysytty kyselyyn osallistuvilta henkilötietoja kuten esimerkiksi ikää, sukupuolta, koulutusta, asuin- tai työskentelypaikkakuntaa. Näiden tietojen kysyminen ei ollut oleellista tutkimustamme ajatellen.

Kyselyyn osallistumista ja vastaamista varten lähetimme linkin sähköisesti toteutettavaan Webropol-kyselyyn (LIITE 2, LIITE 4) varhaiskasvatuksen ja perhetyön esimiestehtävissä toimiville edelleen alaisilleen jaettavaksi. Meillä kuten ei myöskään esimiehillä ole tietoa siitä, ketkä linkin saaneista kyselyyn ovat vastanneet. Tämä lisää myös osaltaan vastanneiden anonyymiteettiä.

Päädyttyämme laajentamaan tutkimuksemme koko Kallion alueelle myös varhaiskasvatuksen osalta saimmekin anoa tutkimuslupia peräti viisi kappaletta. Saimme tutkimusluvan peruspalvelukuntayhtymä Kallion perhepalveluista ja myös jokaisen Kallion alueen kunnan varhaiskasvatuksesta vastaavat henkilöt myönsivät luvan tutkimuksellemme. Seuraavaksi oli mietittävä, miten saamme aineiston kerättyä kaikilta tutkittavilta.

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää, mitä tutkittavat ajattelevat, tuntevat, uskovat ja kokevat. Sopiva metodi aineiston keruuseen on joko haastattelu, kyselylomake tai asenneskaala. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 185.) Tutkimme eri vaihtoehtoja ja vertailimme niiden soveltuvuutta kyselymme toteuttamiseen ja tutkimuksemme aineiston keräämiseen. Haastattelun koimme liian työläänä ja aikataulullisesti mahdottomana, koska olisi vaikeaa löytää kaikille tutkittaville yhteistä sopivaa ajankohtaa haastattelun toteuttamiseksi. Asenneskaala puolestaan ei ollut sopiva tutkimuskysymyksiin vastauksia antamaan. Metodiksi valikoitui siis sähköinen kyselylomake, jossa on sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä. Kyselylomaketutkimusta puolsi myös se, että sen avulla on mahdollisuus kerätä laaja tutkimusaineisto useilta tutkittavilta ja kysyä monia asioita.

Hirsjärven (2009) mukaan kyselylomake voidaan lähettää lukuisille tutkittaville ja saada näin laaja aineisto. Se myös säästää tutkijan aikaa ja kustannuksia. Kyselytutkimuksen tutkimustulosten oikeellisuus ei ole kuitenkaan varmaa. Koskaan ei voi tietää, kuinka huolellisesti ja rehellisesti vastaajat ovat kyselyyn vastanneet. Toisaalta voi olla, että tutkittavat eivät ole kunnolla edes perehtyneet tutkittavaan asiaan. Kato eli vastausprosentin alhaisuus on myös yksi kyselylomaketutkimuksen heikkous. (Hirsjärvi 2009, 195.) Kyselytutkimuksen haittana tutkimuksessamme esiin nousi vähäinen vastausten määrä varhaiskasvatuksen opettajien osalta.

Laadimme kaksi erillistä kyselylomaketta: varhaiskasvatuksen opettajille omansa ja perhetyöntekijöille omansa. Laadimme kysymykset niin, että sekä varhaiskasvatukseen että perhetyöhön suunnatuissa kyselylomakkeissa oli toisiaan vastaavat kysymykset. Kyselyt päädyimme laatimaan Webropol-ohjelmaa käyttäen. Webropol on kysely- ja tiedonkeruusovellus, joka toimii verkon välityksellä. Se soveltuu esimerkiksi tutkimusaineiston keruun toteuttamiseen. Se sisältää monipuolisen raportointityökalun ja tulokset ovat käytettävissä reaaliajassa. Kaikki tieto ja tulokset ovat helposti siirrettävissä Exceliin, PowerPointiin, Wordiin sekä välillisesti tilasto-ohjelmiin. (Webropol 3.0.)

Pohtiessamme, kuinka saamme kyselyt lähetettyä kaikille tutkittaville, päädyimme lähettämään kyselylinkin saatekirjeen (LIITE 1, LIITE 3) kera sekä perheohjaajien että lastensuojelun perhetyöntekijöiden tiimivastaaville. Ylivieskan varhaiskasvatuspalveluiden osalta lähetimme kyselylinkin kaikille päiväkodin johtajille omien päiväkotiensä opettajille edelleen jaettavaksi. Sievin, Nivalan ja Alavieskan osalta lähetimme kyselylinkin kunkin kunnan varhaiskasvatuksesta vastaavalle esimiehelle edelleen varhaiskasvatuksen opettajille jaettavaksi. Lähiesimiehinä toimivilla on ajantasainen tieto alaisuudessaan työskentelevistä työntekijöistä, joten tutkimuksemme kyselylinkin lähettäminen heidän välityksellään eteenpäin oli mielestämme loogisinta.

6.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysin tarkoitus on luoda mielekäs kokonaisuus aineistosta (Puusa 2011, 116). Tutkimuksessamme käytimme aineiston analyysissä teorialähtöistä sisällönanalyysia. Teoriolla oli ohjaava rooli aineiston tarkastelussa (Puusa 2011, 120).

Aineiston käsittelyn aloitimme kopioimalla ja siirtämällä molemmat kyselyt Webropol-ohjelmasta Word-ohjelmaan. Jokaisen kysymyksen alta pystyi näkemään, moniko kysymykseen oli vastannut ja mikä oli kunkin vastausvaihtoehdon vastausprosentti. Myös avointen kysymysten vastaukset näkyivät aina kunkin kysymyksen alla. Aineistoa läpi lukiessamme meillä oli edesämme tutkimuksemme tutkimuskysymykset työtä helpottamassa. Aineistoa läpi käydessä on tärkeää pitää mielessä tutkimusaihe. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 104) kirjoittavat, että jos aineistosta löytyy jotakin uutta ja mielenkiintoista mutta kuitenkin ohi tutkimusaiheen menevää, kannattaa se unohtaa tai jättää seuraavan tutkimuksen aiheeksi. Tutkimuskysymysten esillä pitäminen helpottikin aineiston rajaamista huomattavasti. Analyysin tässä vaiheessa saimme myös iloksemme todeta, että kyselymme oli tuottanut vastauksia juuri tutkimuskysymyksiimme ja saimme todeta kyselyn laatimisen onnistuneen hyvin jo tässä vaiheessa analyysia.

Ajattelimme analyysia ja teemoittelua helpottavan, jos tulostamme kyselyjen vastaukset Wordista ja tämä helpottikin huomattavasti analyysia. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 104) kertovat teemoittelussa olevan kyse aineiston ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Etsimmekin kahdesta eri kyselystä aina toisiaan vastaavat kysymykset. Tämän jälkeen kirjoitimme koneella kysymysten alle vastauksia. Merkitsimme kysymyksen alle aina, kumpi ammattiryhmä oli mitäkin vastannut.

Teemoitimme vastaukset edelleen tutkimuskysymysten mukaan eri otsikoiden alle. Esimerkiksi vastaukset, jotka koskivat kokemuksia yhteistyöstä, menivät yhteen teemaan ja ajatukset yhteistyötä edistävästä tekijöistä toiseen jne. Teoriasta nousevat teemat esim. lapsen etu, yhteistyö ja salassapitovelvollisuus helpottivat huomattavasti aineiston teemoittelua. Aineistoa analysoimme edelleen pilkkomalla sitä pienempiin osiin esim. jakamalla yhteistyö -teeman alle kootut vastaukset yhteistyötä edistäviin ja haastaviin tekijöihin, joita aineistosta nousi. Aineistoa läpikäydessämme pidimme mielessämme koko ajan tutkimuskysymyksemme ja niiden alle pyrimme etsimään aineistosta teemoittelun avulla vastauksia.

Kananen (2017,73) kirjoittaa, että teorian ja empirian välillä pitäisi vallita tiivis vuorovaikutus; on tärkeää osata rakentaa siltoja teoriaosasta omaan työhön. Läpi koko opinnäytetyömme teoria ohjasi työtämme. Tutkimustehtävän tueksi rakensimme vankan teoriapohjan ja tuo teoria puolestaan ohjasi analyysia, luokittelua aina tutkimustulosten aukikirjoittamiseen saakka.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyömme oli laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Luotettavuuden arvioiminen on tutkimuksen tärkeä osa. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan usein käyttämällä vakuuttavuuden käsitettä, jolla korvataan määrällisessä tutkimuksessa käytettyjä validiteetin ja reliabiliteetin käsitteitä. Vakuuttavuus on luotettavuutta ajatellen yksi keskeisimmistä kriteereistä. Tutkimusta koskevat valinnat, tulokset ja tulkinnat on raportoitava rehellisesti, avoimesti ja tarkasti. Tämä vahvistaa vakuuttavuuden lisäksi myös tutkimuksen eettisyyttä. Tutkimuksen johdonmukaisuutta voidaan todentaa kuvaamalla huolellisesti tutkimusaineiston keräämistä ja aineiston analysoimista. (Toikko & Rantanen 2009, 121-124.)

Olemme kuvanneet opinnäytetyössämme avoimesti ja selkeästi tutkimustamme. Olemme raportoineet tarkasti, mitä olemme missäkin tutkimuksen vaiheessa tehneet ja perustelleet valintojamme. Käyttämämme käsitteet, tekemämme valinnat ja tulkinnat ovat johdonmukaisia ja vastaavat aineistoa. Olemme saaneet vastaukset tutkimuskysymyksiin kyselylomakkeen kysymyksillä. Näin ollen olemme onnistuneet kysymään oikeita asioita tutkimuskysymyksiä ajatellen. Aineiston perusteella tekemämme johtopäätökset kuvaavat todenmukaisesti tutkimuksen kohteena ollutta yhteistyötä.

Tutkimuksen uskottavuuden kannalta on muistettava ottaa huomioon myös tutkijan omat yksilölliset tekijät, kuten esimerkiksi persoonallisuus, sekä niiden mahdollinen vaikutus tutkimukseen ja tulkintoihin. Meillä molemmilla opinnäytetyön tekijöillä on jonkin verran kokemusta sekä perhetyöstä että varhaiskasvatuksen opettajan työstä. Näin ollen meillä oli tietynlaiset ennakkokäsitykset siitä, millaisia vastauksia kyselymme luultavimmin tuottaa. Olemme havainneet itsekin ongelmia tiedonkulussa ja yhteisen ajan löytymisessä, vaikka sen löytyminen olisi lapsen edun toteutumisen kannalta erittäin tärkeää. Olemme kuitenkin pyrkineet työssämme jättämään omat ennakkokäsityksemme tutkimuksen ulkopuolelle ja ainakin tunnustaneet niiden olemassaolon. Olemme tutkimuksessa halunneet antaa ”äänen” tasapuolisesti sekä varhaiskasvatuksen opettajille että perhetyöntekijöille saadaksemme todellisen ja totuudenmukaisen kuvan tilanteesta. (Toikko & Rantanen 2009, 121-124.)

Muita tutkimuksen luotettavuutta lisääviä ja kuvaavia kriteerejä ovat tiedon käyttökelpoisuus, hyödyllisyys ja siirrettävyys. Käyttökelpoisuudella tarkoitetaan tiedon käyttöarvoa ja hyödynnettävyyttä. Tutkimuksellamme tuotettu aineisto ja sen pohjalta tehdyt johtopäätökset voivat

olla hyödynnettävissä varhaiskasvatuksen ja perhetyötä tekevien tahojen välistä moniammatillista yhteistyötä arvioitaessa ja kehitettäessä. Tutkimuksemme on tehnyt näkyväksi yhteistyötä edistäviä ja hankaloittavia tekijöitä työntekijöiden kokemana. (Toikko & Rantanen 2009, 121-124.)

Verratessamme tutkimustamme muihin aiheitamme sivuaviin tutkimuksiin, havaitsimme yhteneväisyyksiä eli nämä tutkimukset tukevat meidän saamiamme tuloksia ja tekemiämme johtopäätöksiä. Tämä vahvistaa osaltaan tutkimuksemme luotettavuutta. Yleistämistä voidaan pitää laadullisessa tutkimuksessa siirrettävyytenä. Yleistettävyyttä voidaan parantaa vertailemalla tuloksia ja johtopäätöksiä muihin aiheita sivuaviin tutkimuksiin. Siirrettävyyden kriteerin toteutumisen kannalta on tärkeää tuoda selkeästi esille tutkimuksen konteksti ja tutkimuksen toteuttaminen kuten olemme tutkimuksessamme tehneet. Tämän pohjalta voidaan arvioida, voidaanko tuloksia soveltaa toiseen toimintaympäristöön eli ovatko tulokset siirrettävissä. (Toikko & Rantanen 2009, 121-124.)

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että kyselyyn vastanneiden joukko on tarpeeksi suuri ja edustava. Myös kyselyn vastausprosentin tulisi olla hyvä luotettavuutta ajatellen. Perhetyötä tekeville osoitetussa kyselyssä vastausprosentti oli suuri eli heidän osaltaan tuloksia voidaan pitää luotettavina. Varhaiskasvatuksen opettajille suunnattuun kyselyyn vastaaminen sen sijaan oli vähäistä, joten heidän kyselynsä tuottamia tuloksia tulee pitää suuntaa antavina.

Kyselyyn vastaaminen on ollut vapaaehtoista ja tutkimukseen liittyvä taustatieto on tuotu selkeästi esille ennen kyselyyn vastaamista. Kyselyyn vastanneiden anonymiteetin mahdollistaminen ja varmistaminen on myös lisännyt tutkimuksen eettisyyttä. Tutkimuksen kannalta tarpeettomia tietoja ei kerätty kyselyssä eikä raportoimistamme tuloksista ja johtopäätöksistä voi tunnistaa yksittäisiä henkilöitä.

Kyselyyn vastaamisen mahdollistaminen kaikille Peruspalvelukuntayhtymä Kallion perhetyötä tekeville sekä Kallion jäsenkuntien varhaiskasvatuksen opettajille lisäsi tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Tarkoituksenmukaisen aineiston kokoaminen mahdollistaa myös tulosten yleistettävyyden. Tutkimuksemme kohderyhmällä on ensikäden tietoa ja kokemuksia tutkimuksemme aiheeseen liittyen.

7 KYSELYN TULOKSET

Keräsimme aineiston opinnäytetyön tutkimukselliseen osuuteen lähettämällä sähköiset kyselylomakkeet Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella työskentelevien kunnallisen varhaiskasvatuksen opettajien esimiehille edelleen omille alaisilleen sähköpostitse jaettaviksi. Samoin lähetimme kyselyn Kallion alueen sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön perheohjaajien sekä lastensuojelun perhetyöntekijöiden esimiehille alaisilleen jaettavaksi. Kyselyn tulokset jaotelimme teemoittain ja kuvasimme vastausvaihtoehtojen jakaantumista. Kyselyssä oli sekä avoimia että monivalintakysymyksiä. Monivalintakysymysten vastausvaihtoehdot olivat *kyllä, ei, en osaa sanoa* tai *erittäin hyvin, hyvin, kohtalaisesti, heikosti, ei lainkaan* ja *en osaa sanoa*.

7.1 Kokemuksia varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyöstä

Opinnäytetyön aiheen kannalta oli oleellista selvittää kyselyn avulla työntekijöiden kokemuksia varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyöstä, sen riittävydestä ja toimimisesta käytännössä. Kyselymme vastausten mukaan kolmannes perhetyötä tekevistä vastaajista koki nykyisen yhteistyön varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä lapsen edun toteutumisen kannalta riittävänä. Neljännes vastaajista ei osannut sanoa, onko nykyinen yhteistyö riittävää. Lähes puolet vastaajista taas oli sitä mieltä, että nykyinen yhteistyö ei ole riittävää lapsen edun toteutumista ajatellen.

Perhetyöntekijöiden mukaan yhteistyötä tehdään vanhemman luvalla, ja vastanneista perhetyöntekijöistä viisi korosti tätä. Vastauksista nousi esiin myös se, että välillä perhetyöntekijät osallistuvat myös lasten henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien tekemiseen ja päivittämiseen.

Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistoiminta- ja moniasiakkuusneuvotteluihin osallistuu perhetyöntekijöiden mukaan pääsääntöisesti lapsen sosiaalityöntekijä. Perhetyöntekijät voivat vastausten mukaan tehdä tiivistäkin yhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa. Kaikkiin palavereihin osallistuminen on pääsääntöisesti perhetyöntekijöille mahdollista. Muina yhteistyömuotoina perhetyöntekijöiden kyselyissä nousivat esille verkostopalaverit, verkostotapaamiset, puhelut, neuvonpidot, moniammatilliset palaverit sekä päiväkodin palautekeskustelut.

Varhaiskasvatuksen opettajat puolestaan kertoivat yhteistyömuotona olevan palaverit. Niitä järjestetään yhdessä perheen, perhetyön tai muiden tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen opettajat toivat vastauksissaan esille, että joissakin palavereissa ja esim. lapset puheeksi -keskustelujen neuvonpito-osioissa on paikalla myös perhetyöntekijä.

Kaikilla perhetyön kyselyn vastaajista on mahdollisuus osallistua päivähoiton piirissä olevaa sosiaalihuoltolainmukaista perhetyötä saavaa tai lastensuojelun asiakkuuden omaavaa lasta koskeviin palaverihin, joissa paikalla on myös lapsen kanssa työskentelevä varhaiskasvatuksen opettaja. Varhaiskasvatuksen opettajista lähes kaikilla on mahdollisuus osallistua lastensuojelun asiakkuuden omaavaa lasta koskeviin palaverihin yhdessä perhetyöntekijän kanssa.

Vastausten mukaan varhaiskasvatuksen opettajat saavat tietoa lastensuojelun asiakkaana olevasta lapsesta lastensuojelusta, mikäli heillä ei ole mahdollisuutta osallistua lasta koskeviin palaverihin. Vastausten mukaan opettajia kutsutaan paikalle palaverihin varsin harvoin, eikä heillä välillä ole aina tietoa, että lapsi on ylipäänsä lastensuojelun asiakas. Tietoa lapsesta opettajat kertovat saavansa myös varhaiskasvatuksen erityisopettajalta. Varhaiskasvatuksen opettajat kertovat, että heillä on mahdollisuus osallistua lastensuojelun asiakkuuden omaavaa tai sosiaalihuoltolainmukaisen perhetyön piirissä olevaa lasta koskevaan palaveriin, mikäli se pidetään päiväkodilla, jos taas muualla, ei heitä yleensä kutsuta.

Suurimmalla osalla varhaiskasvatuksen opettajista on mahdollisuus osallistua sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön piirissä olevaa lasta koskeviin palaverihin. Opettajien kertoman mukaan he saavat työssään tarvitsemaansa tietoa sosiaalihuoltolain mukaisesta perhetyöstä.

Perhetyöntekijöistä lähes kaikki kokivat yhteistyön suoraan varhaiskasvatuksen opettajan kanssa tarpeelliseksi oman työn ja lapsen edun toteutumisen kannalta. Yhteistyö arjessa lapsen kanssa työskentelevien kesken koetaan merkityksellisenä. Kaikki vastanneet opettajat kokivat yhteistyön suoraan perhetyötä tekevien kanssa tarpeellisenä lapsen edun toteutumisen ja oman työnsä kannalta.

Kolme neljäsosaa perhetyön vastaajista koki yhteistyön perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä toimivan kohtalaisesti, ja neljännes vastaajista oli sitä mieltä, että yhteistyö toimii hyvin. Kaiken kaikkiaan yhteistyö perhetyön puolelta koettiin jokseenkin toimivaksi, koska yhdessä-

kään vastauksista yhteistyön toimivuutta ei arvioitu heikoksi tai ei lainkaan toimivaksi. Varhaiskasvatuksen opettajista kolme neljäsosaa koki yhteistyön toimivan kohtalaisesti lastensuojelun perhetyön kanssa, kymmenesosa puolestaan hyvin. Vastanneista varhaiskasvatuksen opettajista viidenneksen mielestä yhteistyö sujui heikosti lastensuojelun perhetyön kanssa. Yhteistyön sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön kanssa koki reilu puolet vastanneista varhaiskasvatuksen opettajista toimivan kohtalaisesti ja kymmenesosa hyvin.

Lähes kolme neljäsosaa vastanneista perhetyötä tekevistä koki saavansa esimieheltään riittävän tuen yhteistyön tekemiseen lapsen asioissa varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Kolmannes vastasi, ettei osannut sanoa. Varhaiskasvatuksen opettajista vain vajaa puolet koki saavansa esimieheltään riittävän tuen yhteistyön tekemiseen. Peräti puolet vastanneista ei osannut sanoa. Kymmenesosa koki, että ei saa riittävästi tukea yhteistyön tekemiseen.

7.2 Lapsen edun ja osallisuuden toteutuminen yhteistyössä

Kyselyymme vastanneista perhetyöntekijöistä kolme neljäsosaa koki saavansa moniammatillisessa yhteistyössä varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa lapsen edun toteutumisen kannalta työssään tarvitsemaansa tietoa. Kuitenkin toisessa kyselymme kohdassa kysyttäessä yhteistyön riittävydestä vastauksissa tuli esille, että lähes puolet vastaajista ei kokenut yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä riittävänä.

Varhaiskasvatuksen opettajista reilu puolet koki saavansa tarvitsemaansa tietoa perhetyötä tekeviltä. Kolmannes vastanneista varhaiskasvatuksen opettajista koki, että ei saanut lapsen edun toteutumisen kannalta työssään tarvitsemaansa tietoa. Kaikki perhetyön vastaajista kokivat osallistumisensa moniammatilliseen yhteistyöhön varhaiskasvatuksen kanssa merkityksellisenä. Kyselyyn vastanneista varhaiskasvatuksen opettajista kolme neljäsosaa koki osallistumisensa moniammatilliseen yhteistyöhön perhetyön kanssa merkityksellisenä.

Kysyttäessä lapsen osallisuuden toteutumisesta yhteistyössä perhetyön vastaajista vain neljännes koki sen toteutuvan. Alle puolet vastaajista olivat sitä mieltä, että osallisuus ei toteudu. Alle puolet oli myös sitä mieltä, että he eivät osanneet sanoa toteutuuko osallisuus. Varhaiskasvatuksen opettajien mielestä osallisuus ei toteudu yhteistyössä. Kolmannes vastaajista oli

sitä mieltä. Peräti kolme neljäsosaa vastaajista ei osannut sanoa toteutuuko lapsen osallisuus yhteistyössä.

Perhetyöntekijöiden mukaan lapsen osallisuutta moniammatillisessa yhteistyössä voisi edistää ottamalla lapsi mukaan palaveriiniin. Yhteistyössä olisi hyvä olla mukana aina sen työntekijän, joka arjessa ruohonjuuritasolla lapsen kanssa työskentelee. Eräs perhetyöntekijä kiteytti asian lapsen etua ja osallisuutta koskien näin:

Kaikkien ammattilaisten, jotka työskentelevät lasten kanssa tulisi aina muistaa lapsen etu, jolloin se tarkoittaa sitä, että kuunnellaan ja ollaan kiinnostuneita mitä mieltä lapsi on asioista.

Varhaiskasvatuksen opettajien mukaan lapsen osallisuutta voisi edistää ottamalla lapsi mukaan päätöksentekoon ikätaso huomioiden. Eräs varhaiskasvatuksen opettaja kommentoi seuraavasti:

Lapsen kuuleminen ja kuunteleminen monesti unohtuu, jo pienellä lapsella on omia mielipiteitä ja niitä pitäisi meidän aikuisten korvan kuunnella tarkemmin.

7.3 Yhteistyötä edistäviä tekijöitä

Yhteistyötä edistäviksi tekijöiksi perhetyön vastaajat mainitsivat avoimuuden sekä molemmin puolisen ja säännöllisen yhteydenpidon. Muina yhteistyötä edistävinä tekijöinä mainittiin selkeä työnjako sekä asiakaslähtöinen yhteistyö. Useampi vastaajista mainitsi, että eri yhteistyötahojen tunteminen työntekijätasolla on tärkeää. Kunkin tahon osaamisala olisi myös perhetyöntekijöiden mukaan hyvä olla tiedossa. Työntekijät peräsivät myös varhaiskasvatuksen henkilökunnalta vastuuta ottaa huoli puheeksi ensisijaisesti vanhemman kanssa sekä uskallusta esittää perheelle perhetyön mahdollisuutta, mikäli näkee siihen tarvetta. Perhetyöntekijät kokivat varhaiskasvatuksella olevan yleisesti ottaen hyvän kosketuspinnan perheisiin.

Yhdessä vastauksista nousi esille pohdinta siitä, miksi joka kerta pitää erikseen kysyä perheeltä lupa yhteistyöhön ja yhteydenottoon. Vastauksissa tuotiin esille, voisiko yhteistyön tekeminen tulla automaatioksi. Perhetyöntekijät peräänkuuluttivat avointa yhteistyötä kaikkien toimijoiden kesken, myös perheen kanssa. Toisten työn ja osaamisen kunnioittaminen ja ar-

vostaminen nähtiin myös tärkeänä. Vastauksissa mainittiin yhteistyötä edistävänä tekijänä ymmärrys yhteisestä päämäärästä. Vaikka työtä tehdään eri näkökulmista, tehdään kuitenkin yhdessä työtä lapsen ja perheen hyväksi.

Varhaiskasvatuksen opettajat olivat pitkälti samoilla linjoilla koskien yhteistyön edistämistä lastensuojelun perhetyön kanssa. Heikin peräänkuuluttivat avoimuutta asioissa, jotka heidän olisi hyvä tietää oman työnsä kannalta. Myös toisen työn arvostamista toivottiin. Yhteiseen päämäärään pyritään eli lapsen ja perheen etu pidetään mielessä. Varhaiskasvatuksen opettajat toivat esille, että he kaipaivat lisää lasta koskevaa tietoa lastensuojelun perhetyön puolelta. He toivoivat myös säännöllisiä tapaamisia perhetyön kanssa ja ylipäänsä tietoa, mikäli lapsi ja perhe ovat perhetyön piirissä. Tiedonsiirto koettiin myös merkityksellisenä, kun lapsi aloittaa päiväkodissa.

Varhaiskasvatuksen opettajat korostivat avoimuuden ja tiedon jakamisen tärkeyttä puolin ja toisin, ja myös perheen avoimuutta kaivataan. Varhaiskasvatuksen opettajien mielestä yhteistyö päiväkodin ja sosiaalipuolen kanssa on ollut jo vuosia haastavaa, ja tieto ei vain kulkeudu sosiaalipuolelta päiväkotiin. Heidän mielestään on myös tärkeää tuntea perhetyötä tekevät entuudestaan ja saada ylipäänsä varhaiskasvatukseen tieto siitä, että perheessä käy perhetyöntekijä. Eräs kyselyyn vastannut varhaiskasvatuksen opettaja toivookin koulutusta perhetyöhön liittyvistä asioista varhaiskasvatuksen työntekijöille ja mahdollisuutta siinä yhteydessä tavata myös perhetyön työntekijöitä.

7.4 Yhteistyötä hankaloittavia tekijöitä

Perhetyöntekijät kokivat, että yhteistyölle aiheuttaa välillä haastetta vanhempien kokemus siitä, että heille ei puhuta asioista päivähoitossa ja vanhemmat ohitetaan huolen puheeksi ottamisessa. Päivähoidon työntekijät ottavat perhetyöntekijöiden vastausten mukaan suoraan yhteyttä lastensuojeluun. Työntekijät kokivat tämän vähentävän perheiden luottamusta niin varhaiskasvatusta kuin myös perhetyötä kohtaan. Eräässä vastauksessa mainittiinkin, että avoin toiminta takaa yleensä parhaan lopputuloksen. Se, että vanhemmat eivät anna lupaa yhteistyöhön voi vaikeuttaa yhteistyötä ja lopulta jopa estää sen.

Perhetyöntekijöiden mukaan salassapitovelvollisuus voi estää yhteistyötä, mikäli kyseessä ei ole lastensuojelullinen asia. Tiedon puute voi myös olla este ja johtua monestakin asiasta. Työntekijöiden vaihtuvuus ja kiire luonnollisesti koettiin myös yhteistyötä vaikeuttavina tekijöinä. Yhteistyötä vaikeuttaa myös se, että perhetyöntekijä ei tunne päivähoiton henkilökuntaa. Vastauksista kävi ilmi, että perhetyöntekijät kokivat varhaiskasvatuksen työntekijöiden välillä työskentelevän vain omasta näkökulmastaan ja määrittelevän, mitä perhetyön toimijoiden kuuluu tehdä. Heidän mukaansa varhaiskasvatuksen henkilökunnan olisi tärkeää tuntea perhetyön työnkuva ja resurssit. Tavoitteiden epäselvyys ja yksipuolinen yhteydenpito nousi esiin myös perhetyöntekijöiden vastauksissa yhteistyötä vaikeuttavina tekijöinä.

Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat puolestaan tiedonsiirron ja salassapitovelvollisuuden vaikeuttavan yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat heidän jäävän usein pimentoon, mikäli perhe ei itse kerro esim. lapsen asiakkuudesta lastensuojelussa. Asiakkuus olisi varhaiskasvatuksen opettajien mukaan tärkeää saada heti tietoon.

Opettajien vastauksissa tuotiin esille myös kokemuksia epätasa-arvosta:

Lastensuojelun perhetyö olettaa joissakin tapauksissa olevansa tärkeämpi lapselle kuin varhaiskasvatus.

Sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön kanssa tehtävän yhteistyön haasteina varhaiskasvatuksen opettajat kokivat olevan pitkien jonojen palveluihin. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat myös, että työntekijöitä on vaikea tavoittaa eivätkä perheen saamat tukitoimet ole tiedossa päivähoitossa.

7.5 Kokemuksia tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön liittyvistä salassapitovelvollisuuksista

Suurin osa perhetyön vastaajista koki tuntevansa mielestään riittävän hyvin tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön liittyvät salassapitovelvollisuudet. Kahdeksan prosenttia ei kokenut tuntevansa riittävän hyvin salassapitovelvollisuuksia. Varhaiskasvatuksen opettajista kolme neljäsosaa koki tuntevansa riittävän hyvin tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön liittyvät salassapitovelvollisuudet. Viidesosa ei osannut sanoa ja kymmenesosa vastaajista koki, että ei tuntenut salassapitovelvollisuuksia.

Reilusti yli puolet perhetyön vastaajista ei kokenut salassapitovelvollisuuden rajoittavan tai hankaloittavan yhteistyötä. Neljännes vastaajista ei osannut sanoa ja alle neljännes oli sitä mieltä, että salassapitovelvollisuus rajoittaa tai hankaloittaa yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen opettajista yli puolet koki, että salassapitovelvollisuus rajoittaa tai hankaloittaa yhteistyötä. Kolmannes ei osannut sanoa rajoittaako tai hankaloittaako se yhteistyötä. Kymmenesosan mielestä salassapitovelvollisuus ei rajoita yhteistyötä.

Salassapitovelvollisuutta ajatellen perhetyön puolelta hankalana koettiin se, että joka kerta pitää kysyä perheen suostumus tehtävään yhteistyöhön. Vanhempien avoimuutta toivottiin myös; olisi tärkeää saada tietoa ensisijaisesti heiltä itseltään. Avoimuutta koko yhteistyöprosessiin peräänkuulutettiin:

Usein käy niin, että moniammatillisuudesta eniten hyötyvät kieltävät yhteistyön.

Varhaiskasvatuksen opettajat puolestaan kokivat, että he eivät saa tietoa perheiltä eivätkä myöskään perhetyöltä. Salassapitovelvollisuus on eräänkin opettajan mukaan ollut este tiedonsaannille:

Pitkän työhistoriani aikana on ollut tilanteita, joissa meille ei ole tiedotettu asioita koska "ne ovat salassapitovelvollisuuden alaisia". Lapsi voi viettää päiväkodissa 8-9 tuntia päivässä ja me ei aina tiedetä asioita, jotka voivat vaikuttaa esim. lapsen käyttäytymiseen.

Varhaiskasvatuksen opettajien mielestä olisi hyvä tietää, jos lapsi on lastensuojelun asiakas. Moni lapsen hoitopäivän mittaan tekemä tai sanoma voisi näin löytää ihan uuden merkityksen. Varhaiskasvatuksen opettaja osaisi näin ollen osaltaan kuulla lasta herkemällä korvalla lapsen tilanteen selvittämiseksi ja mahdollisesti kirjata myös ylös asioita, jotka oleellisestikin voisivat kertoa jotakin lapsen kotiloista ja haasteista.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Halusimme opinnäytetyöllämme selvittää, millaisena varhaiskasvatuksen opettajat sekä perhetyöntekijät kokevat tekemänsä yhteistyön. Sekä varhaiskasvatuksen että perhetyötä tekevien vastauksista kävi ilmi, että yhteistyön tekemistä pidetään merkityksellisenä, mutta sen sijaan kokemukset yhteistyöstä ja sen toimivuudesta käytännössä vaihtelevat ammattikunnittain. Jokainen taho tarkastelee yhteistyötä ja sen toteutumista oman työnsä näkökulmasta. Myös Mönkkönen ym. (2019) ovat tuoneet esille, miten tärkeää on huomioida, että jokainen yhteistyötiimin jäsen katsoo ja arvioi asioita ja asiakkaan tilannetta omasta ammattialastaan ja asiantuntijuudestaan käsin. Tämä onkin hyvä huomioida myös sen vuoksi, että yhteistyötä tehtäessä tiimin jäsenten kesken muodostetaan aina yhteistä ymmärrystä asioista, asiakkaan tilanteesta, työmuodoista ja yhteistyön luonteesta. Tämä saattaa ilmetä erilaisina asioiden painoituksina ja tarkasteluina. Jokaisen yhteistyötahon tietojen ja taitojen hyödyntäminen lisää kuitenkin koko yhteistyötiimin asiantuntijuutta. (Mönkkönen, Hujala, Leinonen, Arajärvi, Hovatta, Tusa & Salokangas 2019, 47-50.)

Sekä varhaiskasvatuksen opettajat että perhetyötä tekevät kokivat tutkimuksemme mukaan yhteistyön merkityksellisenä sekä lapsen edun toteutumisen että oman työnsä kannalta. Molemmat ammattiryhmät kokivat yhteistyön toimivan pääsääntöisesti kohtalaisesti. Vastanneista varhaiskasvatuksen opettajista osa koki yhteistyön lastensuojelun perhetyön kanssa sujuvan heikosti. Niemi-Korven ja Siliämaan (2014) tutkimus keskittyi varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun toimijoiden yhteistyöhön Raahen alueella. Lastensuojelun tehtävänä voidaan pitää lapsen ja perheen saattelua tarvitsemiensa palvelujen piiriin. Varhaiskasvatuksen tehtävänä puolestaan on laadukkaan varhaiskasvatuksen tarjoaminen sekä perheiden tukeminen kasvatus-tehtävässä. Lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen vaatii onnistuakseen onnistuneen saattelun, jonka puitteissa varhaiskasvatuksen henkilöstölle kerrotaan kaikki oleellinen tieto lapsesta. Myös heidän tutkimustulostensa mukaan yhteydenpito eri toimijoiden välillä oli yksi kehittämistä vaativa asia. Toimijoilta vaaditaan jatkuvaa vuoropuhelua, jotta lapsen etu voisi yhteistyöprosessissa toteutua. (Niemi-Korpi & Siliämaa 2014.)

Lapsen aloittaessa päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettajat kokivat tiedonsiirron tärkeänä. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat kuitenkin, että monissa tapauksissa salassapitovelvollisuus rajoittaa tiedonsiirtoa ja hankaloittaa yhteistyötä; he kokivat jäävänsä pimentoon. Myös

Niemi-Korven ja Siliämaan (2014) tutkimuksessa salassapitovelvollisuuden koettiin vaikeuttavan päivähoiton toteutumista. Omassa tutkimuksessamme perhetyötä tekevät eivät kokeneet salassapitovelvollisuuden hankaloittavan yhteistyötä. Sekä perhetyötä tekevät että varhaiskasvatuksen opettajat kokivat tuntevansa työhönsä liittyvät salassapitovelvollisuudet. Molemmat ammattiryhmät toivoivat avoimuutta kaikilta yhteistyötahoilta, myös vanhemmilta. (Niemi-Korpi & Siliämaa 2014.)

Lapsen edun toteutumista ajatellen yhteistyön tekeminen suoraan lapsen kanssa arjessa työskentelevän tahon kanssa koettiin tutkimuksessamme molempien ammattiryhmien osalta merkityksellisenä. Lapsen etu on huomioitava kaikissa lasta koskevissa sosiaalihuollon toimissa uuden sosiaalihuoltolain 5§:n mukaan. Tämä tarkoittaa niin lastensuojelua kuin myös yleisiä perhepalveluita. Eri ammattialojen asiantuntijuuksien hyödyntäminen lapsen ja hänen perheensä tarvitsemien palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa on edellytys lapsen edun toteutumiselle. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 30-32.)

Varhaiskasvatuksen opettajien mukaan lapsen edun toteutuminen vaatii tietoa lapsesta ja hänen tilanteestaan. He kokivat ongelmia tiedonsaannissa perhetyön puolelta. Arkeen toivottiin myös tiiviimpää yhteydenpitoa yhteistyötahojen välille. Samoin asiakaslähtöistä yhteistyötä peräänkuulutettiin. Yhteistyöstä nostettiin esille yhteinen päämäärä: lapsen etu. Uuden sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään tiedon kulusta ja yhteistyöstä muiden tahojen kanssa. Asiakkaan suostumuksella tapahtuvaa tarvittavaa tiedonkulkua ja yhteydenpitoa yhteistyötahojen kanssa pidetään lähtökohtana. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on merkityksellistä huolehtia riittävästä osaamisesta ja asiantuntijuudesta lapsen edun toteutumisen, riittävien tukitoimien ja palveluiden saamisen kannalta. Asiakkaan edun mukainen palvelukokonaisuus voidaan muodostaa moniammatillisella yhteistyöllä ja jaetulla asiantuntijuudella. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 124-125.) Lapsen edun ja osallisuuden toteutumisen kannalta tutkimuksessamme koettiin myös lapsen oma osallistuminen itseään koskevissa asioissa molempien tahojen vastauksissa merkityksellisenä.

Kummankaan tutkimuksessamme mukana olleen tahon mielestä lapsen osallisuus ei toteudu yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen opettajien mukaan lapsen kuuleminen unohtuu. Heidän mukaansa lapsen mielipiteet pitäisi selvittää ikätason vaatimalla tavalla. Perhetyön vastausten mukaan lapset eivät ole yhteistyöpalaverissa mukana eikä heitä kuulla. Lasta voisi enemmän kuulla, vaikka aikuiset tekevätkin päätökset. Moniammatillisessa yhteistyössä olisi hyvä olla

mukana työntekijän, joka arjessa lapsen kanssa työskentelee. Lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklan ja Lastensuojelulain 20§: n mukaan lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ikänsä ja kehitystasonsa mukaan ja ne samoin kuin lapsen toivomukset on otettava huomioon. Pieni lapsi voi tarvita tukea ja apua mielipiteensä julkittuomiseen ja tämä voi toteutua esimerkiksi päiväkodin henkilöstöä kuulemalla. Lapsen edun ja osallisuuden toteutuminen edellyttää lapsen mielipiteen selvittämistä. (Lapsen näkemysten kunnioittaminen 2019; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §20.) Hotarin, Orasen ja Pösön (2013,151) mukaan lasten kuuleminen ja osallisuuden toteutuminen riippuu aikuisten käyttämästä vallasta asioissa ja päätöksissä, jotka koskevat lapsia.

Työntekijöiden osallisuutta ajatellen osallistuminen moniammatilliseen yhteistyöhön koettiin sekä varhaiskasvatuksen opettajien että perhetyötätekevien taholta merkityksellisenä. Käytännön työssä osallisuus ei kuitenkaan molempien osapuolten mukaan toteudu tasavertaisesti. Perhetyön puolelta koettiin mahdolliseksi moniammatilliseen yhteistyöhön osallistuminen. Varhaiskasvatuksen puolelta sen sijaan osallistumisen koettiin mahdollistuvan vain, mikäli palaverit järjestettiin päiväkodin tiloissa, mutta muualla pidettäviin palavereihin ei varhaiskasvatuksen opettajia tutkimuksen mukaan aina edes kutsuta. Saarenpään (2012) mukaan moniammatillisen yhteistyön ammatillisuuden osa-alueella yhteistyötä edistävät selkeät roolit; jokainen tekee oman osansa tasa-arvoisessa yhteistyössä. Pärnä (2012) korosti tutkimuksessaan luottamuksen merkitystä moniammatillisessa yhteistyössä. Luottamuksen syntyminen helpottaa eri toimijoiden välistä neuvottelua ja mahdollistaa rajojen ylityksen ammattiryhmien välillä. Luottamus myös edistää yhteistyöprosessia sen joka vaiheessa. (Saarenpää 2012; Pärnä 2012.)

Varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyö mahdollistaa onnistuessaan lapsen edun toteutumisen. Tutkimuksemme mukaan tähän on vielä matkaa, mutta molemmilla tahoilla on tietämystä siitä, mitä tämä vaatii ja mikä sitä estää. Yhteistyötä edistäviä ja hankaloittavia tekijöitä tunnistettiin ja niitä tuotiin vastauksissa esille. Yhteistyötä edistäviksi tekijöiksi nimettiin kaikkien yhteistyössä mukana olevien osalta avoimuus, tiedon jakaminen, yhteiset tavoitteet, selkeä työnjako, säännöllinen ja molemminpuolinen yhteydenpito, toisen työn ja osaamisen kunnioittaminen ja arvostaminen, yhteistyötahon ja sen työnkuvan tunteminen, asiakaslähtöisyys, oikea asenne, asioista niiden oikeilla nimillä puhuminen, oma aktiivisuus sekä ymmärrys siitä, että eri näkökulmasta huolimatta työtä tehdään lapsen ja perheen hyväksi. Yhteistyötä hankaloittaviksi tekijöiksi puolestaan nimettiin työntekijöiden vaikea tavoitettavuus ja vaihtuvuus,

kiire, tiedon puute, yksipuolinen yhteydenpito, salassapitovelvollisuus, vanhempien kielto yhteistyölle, epäselvät tavoitteet, yhteistyötahon työnkuvan epäselvyys, luottamuksen ongelmat, toisen näkökulman huomiotta jättäminen, resurssien ja avoimuuden puute.

Aiemmat tutkimukset ovat tuottaneet samankaltaisia tuloksia. Pärnän (2012) tutkimuksen mukaan yhteistyön käynnistäminen edellyttää asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistamista ja yhteistyötahtoa. Hän korosti tutkimuksessaan myös luottamuksen merkitystä. Luottamuksen syntyminen helpottaa eri toimijoiden välistä neuvottelua ja mahdollistaa rajojen ylityksen ammattiryhmien välillä. Luottamus myös edistää yhteistyöprosessia sen joka vaiheessa. Niemi-Korven ja Siliämaan (2014) tutkimuksessa puolestaan salassapitovelvollisuuden koettiin vaikeuttavan päivähoidon toteutumista. Tiedon puute voi myös olla este ja johtua monestakin asiasta. Työntekijöiden vaihtuvuus ja kiire luonnollisesti koettiin myös yhteistyötä haastavina tekijöinä. Työntekijöitä koettiin olevan liian vähän sekä varhaiskasvatuksessa että lastensuojelussa. Yhteistyötä vaikeuttaa myös se, että perhetyöntekijä ei tunne päivähoidon henkilökuntaa. (Pärnä 2012; Niemi-Korpi & Siliämaa 2014.)

Saarenpään (2012) mukaan moniammatillisen yhteistyön ammatillisuuden osa-alueella yhteistyötä edistävät selkeät roolit; jokainen tekee oman osansa tasa-arvoisessa yhteistyössä. Saarenpää kertoo, että on tärkeää ottaa myös vanhemmat mukaan yhteistyöhön oman perheensä ja lapsensa parhaina asiantuntijoina. Vanhempia tulee kunnioittaa, kuunnella ja arvostaa tasavertaisina kumppaneina yhteistyössä. Saarenpää peräänkuulutti myös avoimuutta kaikilta toimijoilta. Hänen mukaansa tietämättömyyden osa-alueella yhteistyön haasteena esiin nousevat avoimuuden puutteen lisäksi myös rooliepäselvydet sekä resurssien ja omien voimavarojen riittämättömyys. Näiden myötä lapsen ja perheen kokonaistilanne saattaa jäädä kaikille toimijoille vanhemmat mukaan lukien epäselväksi. (Saarenpää 2012.)

9 POHDINTA

Opinnäytetyömme aihe valikoitui syksyllä 2018 oman kiinnostuksemme ja työelämän kokemuksemme pohjalta. Opinnäytetyömme tarkoitus oli selvittää, millaista yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella tehdään. Halusimme selvittää, mikä yhteistyötä edistää ja mitkä tekijät sitä hankaloittavat. Päädyimme laadulliseen tutkimukseen, koska halusimme selvittää, millaista yhteistyö todella on ja kuulla kokemuksia varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyöstä niiltä työntekijöiltä, jotka arjen työssään lapsia kohtaavat. Päädyimme keräämään aineiston sähköisellä kyselylomakkeella, koska se oli helppo lähettää lukuisille tutkittaville ja siten saatoimme saada laajan aineiston.

Opinnäytetyön näkökulman rajattuamme otimme loppuvuodesta 2018 yhteyttä mahdollisiin yhteistyötahoihin ja selvittelimme heidän kiinnostustaan osallistua tutkimukseen. Yhteistyötahoksemme lupautuivat Peruspalvelukuntayhtymä Kallion perhepalveluista lastensuojelun perhetyö ja sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö sekä varhaiskasvatuksen osalta kaikki Kallion alueen kunnat: Ylivieska, Nivala, Sievi ja Alavieska. Ryhdyimme rakentamaan opinnäytetyötämme tutustumalla aiheitamme koskevaan teoriaan sekä aiempiin tutkimuksiin. Teoriarunon ja tutkimusaiheemme pohjalta muotoilimme tutkimuskysymykset. Saadaksemme niihin vastaukset aloimme laatia kyselylomakkeita, joihin valikoitui sekä avoimia että monivalintakysymyksiä. Kyselyn lähetimme sähköpostitse tutkittaville. Toukokuussa 2019 esittelimme tutkimusaiheemme opinnäytetyöseminaarissa.

Kesäkuussa kokosimme kyselyistä saadut vastaukset. Kyselyyn vastaamisessa oli suuria eroja ammattiryhmien välillä. Perhetyötä tekevästä lähes kaikki vastasivat kyselyyn, varhaiskasvatuksen opettajien osalta vastauksia saatiin niukasti. Kertaalleen jatkoimme kyselyaikaa ja muistuttelimme vastaamisesta, mutta jatkettu vastausaika ei tuottanut juurikaan lisää vastauksia. Pohdimme, miksi varhaiskasvatuksen opettajat jättivät kyselyyn vastaamatta. Oliko syynä kokemuksen puute yhteistyöstä vai oman työn kiireisyys? Saamamme vastaukset järjestelimme teemoittain teoriapohjasta muodostamiemme tutkimuskysymysten mukaisesti. Aineiston analysoimme heinä-elokuun 2019 aikana teorialähtöistä sisällön analyysia käyttäen. Nyt syyskuussa 2019 viimeistelimme työtämme.

Opinnäytetyöprosessi on ollut haastava ja aikaa vievä. Tutkimusaiheemme oli laaja, mutta parityönä toteuttaminen tuntui meistä realistiselta. Kiinnitimme huomiota aiheen rajaukseen ja pidimme huolen siitä, että pysyimme rajojen sisällä koko tutkimuksemme ajan. Mielestämme onnistuimme tässä hyvin. Teoriapohjaa kirjoitimme sekä yhdessä että kumpikin erikseen. Mielestämme sen kirjoittaminen vastuunjakoineen sujui hienosti. Samankaltainen työskentelytapa on helpottanut yhteistyötä, vaikkakin yhteisen ajan löytäminen on välillä ollut hankalaa. Prosessin aikana olemme tehneet työtämme sekä kasvotusten, varsinkin aineiston analyysivaiheessa, että myös etänä Onedrive -ohjelmaa hyödyntäen.

Varhaiskasvatuksen ja perhetyötä tekevien yhteistyötä tutkivan opinnäytetyömme ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla halusimme selvittää, miten työntekijät kokevat yhteistyön varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä toimivan. Molempien tahojen työntekijät kokivat yhteistyön sujuvan kohtalaisesti, mutta varhaiskasvatuksen opettajat kokivat yhteistyön toimivuuden heikommaksi. Kehitettävää siis vielä tulosten mukaan on, jotta yhteistyöhön voitaisiin olla tyytyväisiä ja ennen kaikkea, jotta yhteistyön tärkein päämäärä eli lapsen etu toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla. Mielestämme olisi todellakin ensiarvoisen tärkeää eri toimijoiden yhteistyötä ajatellen olla tietoinen siitä, mitä kukin ammattilainen lapsen asiassa tekee ja mitä hänen ylipäänsä voi toimenkuvansa puolesta olettaa tekevän. Saamamme tulos yhteistyön toimivuudesta ei yllättänyt meitä. Oletuksenamme oli, että varsinkin varhaiskasvatuksen henkilöstö kokee yhteistyön riittämättömänä.

Opinnäytetyömme tutkimuksellisessa osuudessa nousi esille joitakin käytössä olevia yhteistyökäytäntöjä. Perhetyötä tekevät kertoivat osallistuvansa välillä lasten henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien tekemiseen ja päivittämiseen. Usein yhteistyötä varhaiskasvatuksen suuntaan tekee lapsen sosiaalityöntekijä, mutta pääsääntöisesti perhetyötä tekeville tarjotaan mahdollisuutta esimerkiksi palaveriin osallistumiseen. Muina yhteistyömuotoina perhetyöntekijät mainitsivat verkostopalaverit ja -tapaamiset, puhelut ja erilaiset neuvonpidot.

Perhetyötä tekevät voivat olla niin monella tapaa osallisina yhteistyöhön. He voivat olla mukana niinkin arkisen, mutta sitäkin tärkeemmän varhaiskasvatuksen työkalun eli lapsen vasun tekemisessä. Toisaalta perhetyöntekijöiden suuri epätietoisuus yhteistyön riittävydestä kertoo siitä, että vaikka asiaa pidetään tärkeänä lapsen etua ajatellen, yhteistyön tekeminen varhaiskasvatuksen kanssa vaatii vielä uusia toimintamalleja ja -käytänteitä toteutuakseen jokaisen "yhteisen" lapsen kohdalla. Koskaan ei yhteistyö ole mielestämme turhaa yhdenkään lapsen

kohdalla. Lähes kaikki opettajista kertoivat voivansa osallistua lastensuojelun asiakkaana olevaa lasta koskeviin palavereihin. Vastauksista nousi esiin kuitenkin aikamoinen epäkohta. Varhaiskasvatuksen opettajien mukaan heidät kutsutaan lasta koskeviin palavereihin lähes ainoastaan silloin, mikäli palaveri pidetään päiväkodilla; muualle kutsu yhteistyöpalavereihin käy harvoin. Moniammatillisen yhteistyön onnistumisen ja vaikuttavuuden kannalta on tärkeää tietää, millaista asiantuntijuutta kukin yhteistyöhön osallistuva tuo tiimin työskentelyyn. Tämän pohjalta voidaan myös arvioida, ketä asiakkaan etua ajatellen on tärkeää pyytää yhteistyöhön mukaan. Tietämys yhteistyötahojen työn sisällöistä ja työmuodoista helpottaa yhteistyötä, sen muotojen suunnittelua ja toteutusta. Nämä edellä mainitut asiat vaikuttavat osaltaan asiakkaan saamien palveluiden ja tuen oikea-aikaisuuteen ja riittävyteen. (Mönkkönen ym. 2019, 47-50.)

Toinen tutkimuskysymyksemme koski tiedonsaantioikeutta ja sitä, miten se näyttäytyy käytännön työssä. Tiedonsiirto koettiin tärkeäksi molempien ammattiryhmien osalta. Varhaiskasvatuksen opettajien vastauksista kävi ilmi, että välillä eteen tulee tilanteita, ettei heillä ei ole edes tietoa lapsen asiakkuudesta lastensuojeluun. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat tiedonsiirrossa perhetyötä tekeviä enemmän ongelmia ja salassapitovelvollisuuden hankaloittavan yhteistyötä. Toisaalta taas molemmat ammattiryhmät toivoivat lisää avoimuutta yhteistyöprosesseihin. Lapsen edun toteutumisen kannalta molemmilla ammattilaisilla tulisi olla käytössään kaikki mahdollinen lapsen hyvinvointiin, kasvuun sekä kehitykseen liittyvä tieto. Ammattilaisten työtä ohjaavan lainsäädännönkin mukaan lapsen edun tulisi olla ensisijalla.

Tutkimuskysymykseemme lapsen edun toteutumisesta yhteistyössä saimme yhteneväisiä vastauksia molemmilta ammattiryhmiltä. Yhteistyön tekeminen suoraan arjessa lapsen kanssa työskentelevien välillä koettiin merkityksellisenä lapsen edun toteutumisen kannalta. Jaetulla asiantuntijuudella voidaan paremmin varmistaa oikeanlainen ja oikea-aikainen tuki lapselle ja perheelle.

Myös kysymykseen lapsen osallisuuden toteutumisesta yhteistyössä saimme molemmilta tahoilta samansuuntaiset vastaukset. Lapsen osallisuus ei tutkittavien mielestä toteudu. Lasta ei omissa asioissaan edelleenkaan riittävästi kuulla, vaikka lainsäädäntökin sitä peräänkuuluttaa. Aikuiset eivät valtaa käyttäessään aina muista katsoa lasta koskevaa kokonaiskuvaa ja ottaa huomioon kaikkien asianosaisten näkökulmia. Pohdimmekin, miksi ei enempää hyödynnetä arjen tasolla lapsen kanssa työskentelevien näkemystä ja tuntemusta lapsesta, jonka avulla voitaisiin helpommin selvittää lapsen mielipide.

Viimeisenä tutkimuskysymyksenä työssämme oli työntekijöiden kokemus omasta osallisuudesta yhteistyössä. Molemmat tahot kokivat osallistumisensa moniammatilliseen yhteistyöhön tärkeänä. Käytännön työssä osallisuuden ei koeta toteutuvan kuitenkaan tasavertaisesti. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat jäävänsä paitsi mahdollisuudesta osallistua moniammatilliseen yhteistyöhön. Pohdimme sitä, mikä voisi olla syynä, että opettajia harvoin muualle palavereihin kutsutaan. Onko varhaiskasvatus kuitenkin vielä niin erillinen ja erilainen maailma suhteessa perhetyöhön, että sen merkitystä ei lapselle täysin ymmärretä? Vai ajatellaanko opettajien olevan niin kiireisiä, että ei heillä kuitenkaan aikaa palaverissa olisi istua?

Jokainen opettaja pystyy sen verran omia jokapäiväisiä työtehtäviään delegoimaan, että palaveriin osallistuminen mahdollistuu. Niin tärkeitä ne kuitenkin lapsen edun ja kokonaistilanteen kannalta ovat. Tuntuu, että varhaiskasvatuksen opettajalle ei ole edes aina selvää, että lapsi on lastensuojelun asiakas. Miten tällainen asia voi jäädä pimentoon? Lapset viettävät päiväkodissa niin suuren ajan päivästä, että varhaiskasvatuksen opettajan olisi ensiarvoisen tärkeää tuntea kunkin lapsen taustaa pystyäkseen häntä kehityksessä tukemaan oikealla tavalla. Pikainenkin yhteenveto vaikka puhelun muodossa voisi myös auttaa varhaiskasvatuksen opettajaa ymmärtämään lapsen kenties haastavaakin käyttäytymistä. Toisaalta on myös tärkeää muistaa perhetyöntekijöiden esiin nostama asia: yhteistyöhön tarvitaan vanhemman lupa. Tätä seikkaa ei sovi sivuuttaa.

Opinnäytetyömme tutkimuksellisessa osuudessa nousi esiin yksi oleellinen tärkeä seikka: sekä varhaiskasvatuksen opettajat että perhetyötä tekevät tiedostavat yhteistyön tekemisen merkityksen lapsen etua ajatellen. Yhteistyön tämänhetkiseen toimivuuteen liittyen tutkimuksemme paljasti jo aiemmissakin tutkimuksissa esiin nousseita yhteistyötä edistäviä ja hankaloittavia tekijöitä. Yhteistyötä edistäviksi tekijöiksi tuloksista nousivat mm. avoimuus kaikkien yhteistyötä tekevien osalta, yhteisesti asetetut tavoitteet ja päämäärä, tiedon jakaminen sekä riittävä ja säännöllinen yhteydenpito. Yhteistyötä hankaloittavina tekijöinä mainittiin mm. työntekijöiden salassapitovelvollisuus, tiedon ja avoimuuden puute, yksipuolinen yhteydenpito, toisen näkökulman huomiotta jättäminen sekä resurssien puute. Käytännön työstä esille nousseiden yhteistyötä edistävien ja sitä hankaloittavien tekijöiden pohjalta voidaan ryhtyä pohtimaan, miten yhteistyöprosessit saataisiin toimivammiksi kaikkien yhteistyöhön osallistuvien ja ennen kaikkea lapsen edun toteutumisen kannalta. Tulevaisuudessa pitäisikin sekä varhaiskasvatuk-

sessä että perhetyössä pohtia uusia keinoja ja resursseja yhteistyön tekemiseen. Halu ja ymmärrys yhteistyön tekemisen tärkeydestä on jo olemassa. Kehittämiskohteena voisi opinnäytetyömme pohjalta olla alueelliset yhteistyöpäivät, yhteinen täydennyskoulutus, kehittämispäivät sekä yhteistyöhön osallistuvien tahojen työnkuvan avaaminen toisille osapuolille. Toisen työnkuvan ymmärtäminen selkeyttää roolien ja vastuiden jakamista yhteistyöprosessin eri vaiheissa. Pärnän (2012) mukaan moniammatillisen yhteistyöprosessin kehittäminen helpottaa uusien yhteistyökäytäntöjen juurtumista eri työyhteisöihin.

Yksi opinnäytetyömme herättämä pohdinta ja kehittämisidea liittyy juuri yhteistyön tekemiseen ja erityisesti sen tekemisen helpottamiseen varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä. Voitaisiinko esimerkiksi lomakkeistoa lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa kehittää niin, että jossakin kohtaa kysyttäisiin mahdollisia olemassa olevia perheen ja lapsen tukimuotoja ja mahdollisia yhteyshenkilöitä siellä? Samassa yhteydessä voitaisiin rasti ruutuun -periaatteella kysyä suostumusta yhteistyön tekemiseen eri tahojen kanssa. Nämä selvitettäisiin siis jokaisen lapsen kohdalla heti lapsen hoitosuhteen alkaessa. Näiden asioiden esille tuominen rutiininomaisesti jokaisen lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa tekisi erilaiset tukimuodot, esim. perheohjauksen ja perhetyön, ehkäpä jollakin tapaa arkipäiväisemmiksi eikä niitä pidettäisi kenties enää niin salaisina, leimaavina ja piilossa varhaiskasvatukselta pidettävänä asioina. Varhaiskasvatuksen työntekijät kun usein työssään paitsi näkevät, myös tukevat lapsen lisäksi vanhempia heidän kasvatustehtävässään.

Toinen kehittämiskohde ja jatkotutkimusaihe liittyy lapsen osallisuuteen ja sen toteutumiseen. Molempien ammattiryhmien edustajat toivat opinnäytetyössämme esille sen, että lapsen osallisuus ei vielä aina moniammatillista yhteistyötä tehtäessä toteudu. Tulevaisuudessa olisikin ehkä paikallaan miettiä, millä tavoin lapsen mielipide ja toiveet saataisiin paremmin huomioitua. Kuten aiemmin opinnäytetyössämme mainittiin, lapsen osallisuuden toteutumiseen vaikuttaa suoraan se, miten aikuinen valtaansa käyttää (Hotari ym. 2013, 151). Sallitaanko lapsen ääntänsä käyttää tai haluavatko aikuiset esim. havainnoimalla selvittää pienen lapsen mielipiteitä? Toinen pohdittava seikka on se, onko ylipäänsä olemassa resursseja kuuntelemiseen ja aitoon kuulemiseen. Onko työntekijöillä aikaa ja taitoa kohdata lapsi kiireettömästi ja sensitiivisesti? Yhteistyöprosessissa olisi paikallaan ehkä myös miettiä työnjakoa osallisuuden toteutumisen osalta; kuka tai ketkä ovat lasta lähimmät ja kenen tehtävä olisi selvittää lapsen mielipide asiassa.

Sosionomin kompetenssit tulivat esille ja vahvistuivat koko opinnäytetyöprosessimme aikana. Sosiaalialan eettinen osaaminen näkyi opinnäytetyössämme sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden mukaan toimimisena. Jo aihevalintamme pohjaa tärkeisiin lasten parissa työskentelevän sosionomin työtä ohjaaviin arvoihin eli lapsen edun ensisijaisuuteen ja lapsen osallisuuden toteutumiseen. Olemme opinnäytetyötä tehdessämme myös pohtineet eettisiä ratkaisuja esim. aineiston keruuta ja siinä erityisesti tutkittavien tunnistamattomuutta ajatellen. Halusimme mahdollistaa vastaamisen avoimesti ilman pelkoa siitä, että vastaukset ja vastaajat voidaan toisiinsa yhdistää. Halusimme myös antaa vastaamismahdollisuuden kaikille Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella työskenteleville kunnallisen varhaiskasvatuksen opettajille ja perhetyötä tekeville sen kummemmin rajauksia tekemättä. Koimme kaikkien vastaamisen mahdollistamisen meille eettisesti tärkeänä.

Asiakastyön osaaminen ja sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen näyttäytyivät työssämme sekä varhaiskasvatuksen opettajan että perhetyötä tekevien työnkuvan ymmärtämisenä ja aukikirjoittamisena. Toimme työssämme esiin myös moniammatillisen yhteistyön käsitteen ja läpi työn halusimme peilata yhteistyön merkitystä lapsen edun ja osallisuuden toteutumisen mittareilla. Moniammatillisen yhteistyön näemme kaikessa sosiaalialan työssä tärkeänä asiana. Sosionomeina meidän tulee ymmärtää olevamme vain yksi osanen asiakkaan hyvinvoinnin luomisessa; on tärkeää tietää ja ennen kaikkea ymmärtää yhteistyön merkitys asiakkaan hyväksi tehtävässä työssä. Kaikkien yhteistyöhön osallistuvien panos yhteiseen päämäärään pyrkimisessä on yhtä merkityksellistä ja onkin tärkeää tiedostaa omat arvonsa ja reflektoida niitä suhteessa omaan työhön sisältyviin arvoihin. Toimme työssämme esille myös sosionomin työtä vahvasti ohjaavia eri lakeja. Oma työtä ohjaavien lakien tunteminen on erittäin oleellinen osa oman työn hallintaa sosiaalialan työssä. Sosiaalialalla tehtävä työ pohjaa lakeihin ja säädöksiin ja omat ratkaisut onkin useimmiten kyettävä perustelemaan lakien ja pykälien pohjalta.

Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sosionomin kompetenssina näkyi tulosten esiin nostamisena opinnäytetyömme raportissa. Opinnäytetyömme toi selkeästi esille sen, että moniammatillisessa yhteistyössä on vielä kehitettävää ja tämän julkituominen raportissa oli osaltamme tapa vaikuttaa ja tuoda viestiä nykytilanteesta. Kerroimme raportissa opinnäytetyöllemme saamiamme tuloksia ja ehkäpä tulokset myös otetaan huomioon tulevaisuudessa mietittäessä yhteistyön kehittämistä eri ammattiryhmien välillä.

Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen oli mukana läpi koko opinnäytetyöprosessin. Pohdimme, arvioimme ja refleктоimme valintojamme ja tekemäämme. Kävimme läpi eri vaihtoehtoja keskustellen ja kokeillen. Valmistunut tutkimusraportti on valmis käytettäväksi entistä toimivamman yhteistyön luomiseen ja kehittämiseen.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan meiltä vaadittiin johtamisosaamista; omaa työskentelyprosessia ja itseä piti johtaa, jotta työmme saimme valmiiksi. Jouduimme tekemään päätöksiä työmme suunnan ja valintojen suhteen. Koemme, että työmme on todiste siitä, että haluamme kehittää sosiaalialan työyhteisöjä ja palveluprosesseja entistä toimivammiksi asiakkaan edun paras mahdollinen toteutuminen päämääränämme.

LÄHTEET

Aineistonhallinnan käsikirja. Tunnisteellisuus ja anonymisointi. Yhteiskuntatieteellinen tietoar-
kisto. Tampereen yliopisto. Saatavissa: [https://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/tunnisteelli-
suus-ja-anonymisointi.html](https://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/tunnisteelli-
suus-ja-anonymisointi.html). Viitattu 1.8.2019.

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus. Neljäs, uudistettu painos. Riika: InPrint

Helminen, J. 2017. Yhdessä tekeminen monialaisuuden ja moniammatillisuuden syventäjänä. Teoksessa J. Helminen (toim.) Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuol-
lossa. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 14-31.

Hirsjärvi, Sirkka. 2009. Tutkimustyyppit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa Hirs-
järvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (toim.) Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Hämeen-
linna: Kariston Kirjapaino Oy, 161, 191-217.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa M.
Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4., uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suo-
men yliopistopaino Oy, 149-164.

Isoherranen, K. 2012. Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Hel-
singin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos. Väitöskirja. Saatavissa: [https://helda.hel-
sinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://helda.hel-
sinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y).
Viitattu 2.7.2019.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi.
Perhetyön arkea. 2., uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Kananen, Jorma. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Suomen Yliopis-
topaino Oy - Juvenes Print.

Kekoni, T., Mönkkönen, K., Hujala, A., Laulainen, S. & Hirvonen, J. 2019. Teoksessa K. Mönk-
könen, T. Kekoni & A. Pehkonen (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus
sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus, 15-34.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>. Viitattu 4.6.2019.

Lallukka, T. 2017. Kohti monialaista yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhe-
työn yhteistyö Espoossa konsultoitvien erityislastentarhanopettajien kertomana. Metropolia
Ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylempi AMK. Opinnäytetyö. Saatavissa:
[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/135685/Lallukka_Tiina.pdf?sequence=1&isAl-
lowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/135685/Lallukka_Tiina.pdf?sequence=1&isAl-
lowed=y). Viitattu 19.6.2019.

Lapsen etu. Lapsen oikeudet. 2019. Saatavissa: [https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuk-
sien-sopimus/](https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuk-
sien-sopimus/). Viitattu 26.6.2019.

Lapsen näkemysten kunnioittaminen. 2019. Saatavissa: <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsenoikeuksien-sopimus/sopimuksen-yleisperiaatteet/1955-2/>. Viitattu 20.6.2019.

Lapsen oikeudet sopimuksessa. 2019. Saatavissa: <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsenoikeuksien-sopimus/lasten-oikeudet-sopimuksessa/>. Viitattu 24.6.2019.

Lasten edun määrittelyn hankaluus. 2014. Lastensuojelun käsikirja. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/-/lapsen-edun-maarittelyn-hankaluus>. Viitattu 17.2.2019.

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 14.6.2019.

Lastensuojelun Keskusliitto. 2019. Lapsiperheiden palvelut. Saatavissa: <https://www.lastensuojelu.info/lapsiperheiden-palvelut/>. Viitattu 4.6.2019.

Mönkkönen, K., Kekoni, T. & Pehkonen, A. 2019. Johdanto. Teoksessa K. Mönkkönen, T. Kekoni & A. Pehkonen (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus, 7-14.

Niemi-Korpi, A. & Siliämaa, A. 2014. Päivähoito lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Yhteistyön toteutuminen varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun toimijoiden välillä Raahen alueella. Centria-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/80824/niemi-korpi_anne%20%20siliamaa_anne.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 3.6.2019.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Viro: Print Best.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio. Palvelukuvaukset 2018. Perhepalvelut. Saatavissa: http://www.kalliopp.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/kallio/embeds/kalliowwwstructure/17437_TA2018_Palvelukuvaukset_2018.pdf. Viitattu 19.6.2019.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio. 2019. Varhaiskasvatuspalvelut. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/varhaiskasvatus>. Viitattu 27.6.2019.

Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) 2011. Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto.

Pärnä, K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Turun Yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. Saatavissa: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parna.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 2.7.2019.

Saarenpää, T. 2012. "Se on vähän niin kuin pallo, johon jokaisella on oma kosketuspinta, vaikka se on se sama pallo": sosiaalityön, varhaiskasvatuksen ja perheen kokemuksia päiväkodissa tapahtuvasta moniammatillisesta yhteistyöstä. Lapin yliopisto, Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201211121250>. Viitattu 2.7.2019.

Siliämaa, A & Niemi-Korpi, A. 2014. Päivähoito lastensuojelun avohuollon tukitoimena: Yhteistyön toteutuminen varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun toimijoiden välillä Raahen alueella.

Centria-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/80824/niemi-korpi_anne%20%20si-liamaa_anne.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 18.8.2019.

Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 18.6.2019.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Kuntainfo. Uuteen sosiaalihuoltolakiin liittyvät muutokset sosiaali- ja terveydenhuollossa. 4/2015. Helsinki. Saatavissa: <https://stm.fi/documents/1271139/1427058/sosiaalihuoltolaki.pdf/b37fa129-049b-479c-a27f-b459e41b3b42>. Viitattu 2.6.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Saatavissa: <https://stm.fi/lapsi-ja-perhepalvelut/kuvaus>. Viitattu 16.4.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Sosiaali- ja terveystalot. Lainsäädäntö. Kysymyksiä ja vastauksia uudesta sosiaalihuoltolaista. Saatavissa: https://stm.fi/ukk-sosiaalihuoltolaki?p_p_id=56_INSTANCE_7SjjYVdYeJHp&p_p_lifecycle=0&p_p_state=nor-mal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=2#Erityist%C3%A4%20tu-kea%20tarvitsevat%20lapset. Viitattu 2.6.2019.

Taskinen Sirpa. 2012. Lastensuojelulain soveltaminen. 1.-2. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->. Viitattu 17.4.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut. Perheytyö. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>. Viitattu 16.2.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>. Viitattu 18.5.2019.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varhaiskasvatuslaki. 13.7.2018/540. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>. Viitattu 23.6.2019.

Varhaiskasvatuksen lainsäädäntö 2019. Opetushallitus. Saatavissa: <https://www.oph.fi/saadokset-ja-ohjeet/lainsaadanto/varhaiskasvatus>. Viitattu 27.6.2019.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Saatavissa: https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf. Viitattu 18.6.2019.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Juva: Bookwell Oy.

Webropol 3.0. Kysely- ja raportointityökalu. Saatavissa: <https://new.webropolsurveys.com/>. Viitattu 8.4.2019.

VARHAISKASVATUKSEN JA PERHETYÖN YHTEISTYÖN MAHDOLLISUUKSIA JA HAASTEITA TYÖNTEKIJÄN NÄKÖKULMASTA

Arvoisa vastaanottaja

Opiskelemme Centria-ammattikorkeakoulussa Ylivieskassa sosiaalialan koulutusohjelmassa suuntautuen varhaiskasvatukseen. Selvitämme sosionomi (AMK) -tutkintoon liittyvässä opin-
näytetyössämme varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyötä Ylivieskan ja Nivalan kaupun-
geissa sekä Sievin ja Alavieskan kunnissa.

Yhteistyötahoina opinnäytetyössämme ovat Peruspalvelukuntayhtymä Kallion Perhe- ja sosi-
aalipalveluiden lastensuojelun perhetyö ja sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö sekä Ylivies-
kan, Nivalan, Sievin ja Alavieskan varhaiskasvatuspalvelut. Aineiston keruu toteutetaan säh-
köisellä kyselylomakkeella toukokuun 2019 aikana. Kyselyn avulla haluamme selvittää työne-
kijöiden kokemuksia yhteistyön toimivuudesta ja mahdollisista haasteista. Tuloksia voidaan
hyödyntää yhteistyön kehittämisessä tulevaisuudessa. Vastaaminen tapahtuu nimettömänä
sähköisellä lomakkeella eikä kenenkään yksittäisen vastaajan tietoja voi tunnistaa valmiista
opinnäytetyöstä. Käsittelemme kaikki vastaukset luottamuksellisesti.

Oheiseen kyselyyn vastaaminen tarjoaa sinulle mahdollisuuden tuoda esille omat kokemuk-
sesi ja ajatuksesi varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyöstä. Lisäksi saamme opinnäyte-
työtämme varten arvokasta tietoa. Toivommekin, että sinulta löytyy hetki aikaa kyselyymme
vastaamiseen. Jokainen vastaus on työmme kannalta tärkeä.

Vastausaikaa kyselyyn sinulla on 24.05.2019 asti. Kyselyyn pääset oheisesta linkistä:

<https://link.webropolsurveys.com/S/7C2D6270FD61171F>

Kiitos vastaamisesta!

Reija Sandholm ja Maria Herranen, sosionomiopiskelijat

Reija Sandholm reija.sandholm@centria.fi

Maria Herranen maria.herranen@centria.fi

Kysely varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyöstä perhetyötä tekeville

Valitkaa jokaisen kysymyksen kohdalla omaa näkemystänne parhaiten vastaava vaihtoehto. Muutamassa kysymyksessä vastauksen voi kirjoittaa sille varattuun tilaan.

1. Missä työtehtävässä työskentelet?

- sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön perheohjaajana
- lastensuojelun perhetyöntekijänä

2. Koetko nykyisen yhteistyön varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä lapsen edun toteutumisen kannalta riittävänä?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

3. Millaisia yhteistyömuotoja teillä on käytössä?

4. Onko sinulla mielestäsi riittävästi tietoa siitä, miten varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä tuetaan?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

5. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen ei, niin mistä kaipaisit lisätietoa varhaiskasvatusta koskien?

6. Koetko, että saat moniammatillisessa yhteistyössä varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa lapsen edun toteutumisen kannalta työssäsi tarvitsemaasi tietoa?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

7. Onko sinulla mahdollisuus osallistua päivähoiton piirissä olevaa sosiaalihoitolaian mukaista perhetyötä saavaa tai lastensuojellun asiakkuuden omaavaa lasta koskeviin palavereihin, joissa paikalla on myös lapsen kanssa työskentelevä varhaiskasvatuksen opettaja?

- kyllä
- ei

8. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen ei, niin saatko lapsen edun toteutumisen kannalta tarvitsemaasi tietoa joltakin muulta varhaiskasvatuksen työntekijältä? Keneltä?

9. Koetko yhteistyön suoraan varhaiskasvatuksen opettajan kanssa tarpeellisena työsi ja lapsen edun toteutumisen kannalta?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

10. Miten yhteistyö perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä mielestäsi toimii?

- erittäin hyvin
- hyvin
- kohtalaisesti
- heikosti
- ei lainkaan
- en osaa sanoa

11. Mikä mielestäsi edistää yhteistyötä?

12. Mikä mielestäsi aiheuttaa haastetta yhteistyölle?

13. Koetko osallistumisesi moniammatilliseen yhteistyöhön varhaiskasvatuksen kanssa merkityksellisenä?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

14. Tunnetko mielestäsi riittävän hyvin tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön liittyvät salassapitovelvollisuudet?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

15. Koetko salassapitovelvollisuuden rajoittavan tai hankaloittavan yhteistyötä?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

16. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, niin mikä tuntuu mielestäsi yhteistyön kannalta vaikeimmalta salassapitoa ajatellen?

17. Koetko saavasi esimieheltäsi riittävän tuen yhteistyön tekemiseen lapsen asioissa varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

18. Toteutuuko lapsen osallisuus mielestäsi yhteistyössä?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

19. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen ei, niin miten lapsen osallisuutta voisi mielestäsi moniammatillisessa yhteistyössä edistää?

20. Tuleeko mieleesi muuta aiheeseen liittyvää? Mitä?

Lämmin kiitos vastaamisesta ja aurinkoista kesää!

VARHAISKASVATUKSEN JA PERHETYÖN YHTEISTYÖN MAHDOLLISUUKSIA JA HAASTEITA TYÖNTEKIJÄN NÄKÖKULMASTA

Arvoisa vastaanottaja

Opiskelemme Centria-ammattikorkeakoulussa Ylivieskassa sosiaalialan koulutusohjelmassa suuntautuen varhaiskasvatukseen. Selvitämme sosionomi (AMK) -tutkintoon liittyvässä opin-
näytetyössämme varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyötä Ylivieskan ja Nivalan kaupun-
geissa sekä Sievin ja Alavieskan kunnissa.

Yhteistyötahoina oppinäytetyössämme ovat Peruspalvelukuntayhtymä Kallion Perhe- ja sosi-
aalipalveluiden lastensuojelun perhetyö ja sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö sekä Ylivies-
kan, Nivalan, Sievin ja Alavieskan varhaiskasvatuspalvelut. Aineiston keruu toteutetaan säh-
köisellä kyselylomakkeella toukokuun 2019 aikana. Kyselyn avulla haluamme selvittää työne-
tekijöiden kokemuksia yhteistyön toimivuudesta ja mahdollisista haasteista. Tuloksia voidaan
hyödyntää yhteistyön kehittämisessä tulevaisuudessa. Vastaaminen tapahtuu nimettömänä
sähköisellä lomakkeella eikä kenenkään yksittäisen vastaajan tietoja voi tunnistaa valmiista
oppinäytetyöstä. Käsittelemme kaikki vastaukset luottamuksellisesti.

Oheiseen kyselyyn vastaaminen tarjoaa sinulle mahdollisuuden tuoda esille omat kokemuk-
sesi ja ajatuksesi varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyöstä. Lisäksi saamme oppinäyte-
työtämme varten arvokasta tietoa. Toivomme, että sinulta löytyy hetki aikaa kyselyymme
vastaamiseen. Jokainen vastaus on työmme kannalta tärkeä.

Vastausaikaa kyselyyn sinulla on 24.05.2019 asti. Kyselyyn pääset oheisesta linkistä:

<https://link.webropolsurveys.com/S/3E768CE0230256B9>

Kiitos vastaamisesta!

Reija Sandholm ja Maria Herranen, sosionomiopiskelijat

Reija Sandholm reija.sandholm@centria.fi

Maria Herranen maria.herranen@centria.fi

Kysely varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyöstä varhaiskasvatuksen opettajille

Valitkaa jokaisen kysymyksen kohdalla omaa näkemystänne parhaiten vastaava vaihtoehto. Muutamassa kysymyksessä vastauksen voi kirjoittaa sille varattuun tilaan.

1. Miten yhteistyö varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun perhetyön välillä mielestäsi toimii?

- erittäin hyvin
- hyvin
- kohtalaisesti
- heikosti
- ei lainkaan
- en osaa sanoa

2. Mikä mielestäsi edistää yhteistyötä?

3. Mikä mielestäsi aiheuttaa haastetta yhteistyölle?

4. Miten yhteistyö varhaiskasvatuksen ja sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön välillä mielestäsi toimii?

- erittäin hyvin
- hyvin
- kohtalaisesti
- heikosti
- ei lainkaan
- en osaa sanoa

5. Mikä mielestäsi edistää yhteistyötä?

6. Mikä mielestäsi aiheuttaa haastetta yhteistyölle?

7. Millaisia yhteistyömuotoja teillä on käytössä varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä?

8. Onko sinulle selvää, mitä sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä tekevien perheohjaajien toimenkuvaan kuuluu?

- kyllä
- ei

9. Onko sinulle selvää, mitä lastensuojelun perhetyöntekijöiden toimenkuvaan kuuluu?

- kyllä
- ei

10. Koetko, että saat lapsen edun toteutumisen kannalta työssäsi tarvitsemaasi tietoa moniammatillisissa yhteistyöpalavereissa perhetyötä tekevien kanssa?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

11. Onko sinulla varhaiskasvatuksen opettajana mahdollisuus osallistua päivähoidossa olevaa lastensuojelun asiakkuuden omaavaa lasta koskeviin palaveriin, joissa paikalla on myös perheen kanssa työskentelevä perhetyöntekijä?

- kyllä
- ei

12. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen ei, niin saatko lapsen edun toteutumisen kannalta tarvitsemaasi tietoa joltakin muulta lastensuojelun ammattilaiselta? Keneltä?

13. Onko sinulla mahdollisuus osallistua päivähoidossa olevan sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön piirissä olevan lapsen asioissa yhteistyöpalaveriin perheohjaajien kanssa?

- kyllä
- ei

14. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen ei, niin saatko lapsen edun toteutumisen kannalta tarvitsemaasi tietoa joltakin muulta perhetyötä tekevältä? Keneltä?

15. Koetko yhteistyön suoraan perhetyötä tekevien kanssa tarpeellisena työsi ja lapsen edun toteutumisen kannalta?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

16. Koetko osallistumisesi moniammatilliseen yhteistyöhön perhetyön kanssa merkityksellisenä?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

17. Tunnetko mielestäsi riittävän hyvin tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön liittyvät salassapitovelvollisuudet?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

18. Koetko työssäsi salassapitovelvollisuuden rajoittavan tai hankaloittavan yhteistyötä?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

19. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, niin mikä tuntuu yhteistyön kannalta vaikeimmalta salassapitoa ajatellen?

20. Koetko saavasi esimieheltäsi riittävän tuen yhteistyön tekemiseen perhetyön eri toimijoiden kanssa?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

21. Toteutuuko lapsen osallisuus mielestäsi yhteistyössä?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

22. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen ei, niin miten lapsen osallisuutta voisi mielestäsi moniammatillisessa yhteistyössä edistää?

23. Tuleeko mieleesi muuta aiheeseen liittyvää? Mitä?

Lämmin kiitos vastaamisesta ja aurinkoista kesää!